

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

INDRĖS JURGELIONIENĖS
Civilinės teisės studijų programa
(kodas 62401S111)

BANKROTO BYLŲ NAGRINĖJIMO TEISME YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Lekt. dr. Vilija Mikuckienė

Konsultantas:
Doc. dr. Rimvydas Norkus

Vilnius, 2008

Turinys

IVADAS	3
1 dalis. BANKROTO PROCESO ESMĖ IR TIKSLAI	6
1.1. Bankroto procesas – „natūrali ūkio subjektų atranka“ rinkos ekonomikos sąlygomis	6
1.2. Bankroto procesas kaip civilinio proceso dalis. Civilinio proceso ir bankroto proceso sąlyčio taškai	7
1.3. Civilinio proceso tikslų ir principų įgyvendinimas bankroto procese.....	9
1.3.1. Proceso koncentracija ir ekonomiškumas.....	10
1.3.2. Rungimosi ir tardomojo proceso derinimo principas	11
1.4. Bankroto proceso specifika ir papildomos reglamentacijos būtinybė.....	13
2 dalis. BANKROTO PROCESO SUBJEKTAI	15
2.1. Bankrutuojantis subjektas ir jo dalyviai	16
2.2. Bankrutuojančio subjekto kreditoriai	19
2.3. Įmonės bankroto administratorius (likvidatorius)	21
2.4. Teismas bankroto procese	24
3 dalis. BANKROTO BYLŲ NAGRINĖJIMAS TEISME	26
3.1. Civilinės bylos, gavus pareiškimą dėl bankroto bylos, iškėlimo ypatumai.....	27
3.1.1. Iškėlimą inicijuojantys subjektai, jų teisės ir pareigos	27
3.1.2. Pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo. Bankroto bylų teisingumas	29
3.1.3. Teismo veiksmai, gavus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo	32
3.2. Pasirengimo stadijos civilinėje byloje dėl bankroto bylos iškėlimo ypatumai.....	33
3.2.1. Procesiniai terminai	33
3.2.2. Pasirengimo nagrinėti bankroto bylą stadijos etapai	35
3.2.3. Teismo veiksmai pasirengimo nagrinėti bankroto bylą stadijoje	37
3.3. Bankroto bylų iškėlimo stadijos ypatumai	39
3.3.1. Bankroto bylos iškėlimo sąlygos	39
3.3.2. Bankroto bylos iškėlimo teisinės pasekmės	42
3.3.3. Atsisakymo kelti bankroto bylą pagrindai	44
3.4. Bankroto bylos nagrinėjimo iš esmės ypatumai	46
3.4.1. Kreditorinių reikalavimų tvirtinimas	47
3.4.2. Bankroto bylos užbaigimas teismo sprendimu.....	50
3.4.2.1.1. Nutartis likviduoti įmonę dėl bankroto.....	51
3.4.2.1.2. Sprendimas dėl įmonės pabaigos.....	53
3.4.3. Bankroto bylos užbaigimas nepriėmus teismo sprendimo	54
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	56
LITERATŪRA	59
Santrauka	66
Summary	67

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹ (toliau – CPK) 1 str. nustatyta, kokiems santykiams gali būti taikomos civilinio proceso normos. Reglamentuojama, kad prie minimų santykių priskiriamas ir bankroto procesas. Taip pat, pažymima, kad kituose įstatymuose gali būti įtvirtintos specifinės bankroto bylų nagrinėjimo taisyklės, kurios CPK atžvilgiu yra specialiosios normos ir joms taikomas prioritetas.

Pirmasis nepriklausomoje Lietuvoje Įmonių bankroto įstatymas buvo priimtas 1992 m², vėliau buvo priimtas naujas 1997 m Įmonių bankroto įstatymas³. Šiuo metu galioja jau trečiasis Įmonių bankroto įstatymas⁴ (toliau – ĮBĮ), kuris buvo priimtas, atsižvelgiant į civilinių santykių papildomą reglamentavimą, ankstesnių įstatymų spragas ir keblumus taikant ĮBĮ normas praktikoje.

Remiantis šiuo metu galiojančiu ĮBĮ, bankrotas apibūdinamas kaip nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka⁵. Tai specifinis institutas, kurio paskirtis – apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, kreditorių teises ir interesus⁶. Galima bankroto proceso pasekmė – įmonės likvidavimas, galintis turėti neigiamų pasekmių įmonės partneriams, darbuotojams, nes tai sąlygoja kaštų padidėjimą, norint rasti kitą partnerį, ar pragyvenimo šaltinio laikiną praradimą ir pan. Tai suponuoja išvadą, kad norint konstatuoti bankrotą kaip tam tikrą juridinį faktą ir iš to sekančias pasekmes, būtina laikytis tam tikrų teisės aktuose įtvirtintų procedūrų. Remiantis Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos (toliau – Bankroto departamentas) pateikta statistika⁷, daugiausia bankroto procedūrų yra vykdoma teismo tvarka, dėl to aktualu panagrinėti būtent bylų nagrinėjimo teisme specifiką.

Tokiu būdu **mokslinė problema** pagrįstai kyla iš klausimo apie bankroto proceso vietą teisės sistemoje bei kokie požymiai daro jį savitą ir suponuoja būtinybę spręsti bankroto bylų nagrinėjimo metu kylančius klausimus remiantis specialiomis teisės normomis, CPK taikant tiek, kiek atskirų klausimų nereglamentuoja ĮBĮ.

¹ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340;

² Valstybės žinios, 1992, Nr. 29-843;

³ Valstybės žinios, 1997, Nr. 64-1500;

⁴ Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010;

⁵ ĮBĮ (Valstybės žinios, 2001, Nr.31-1010) 2 str.;

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 “Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose”;

⁷ <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php> // Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų eiga (statistika); 2007 m. sausio 1 - rugsėjo 30 d. iš viso bankroto bylos teisme buvo iškeltos 5438 (95, 6 proc.) įmonėse, ne teismo tvarka bankroto procesas buvo vykdytas 251 įmonėje (4, 4 proc.) (Prisijungimo laikas: 2007-12-22);

Todėl, atsižvelgiant į šios problemos aktualumą bei tai, kad mokslininkų darbuose ši tema nėra plačiai analizuota, ir norint ją iširti, **tyrimo objektu** pasirinktas bankroto bylų nagrinėjimas teisme kaip specifinis procedūrinis įstatymų leidėjo sprendimas.

Iškelta **hipotezė**, kad pati bankroto kaip reiškinių specifika suponuoja bankroto bylų nagrinėjimo ypatumus.

Tyrimo **tikslas** – išnagrinėti bankroto bylų nagrinėjimo teisme subtilybes bei veiksnius, sąlygojančius bankroto bylų procesines ypatybes, apibrėžti bankroto proceso dalyvių teises ir galimybes.

Tikslui įgyvendinti numatyti šie **uždaviniai**:

1. Pateikti bankroto kaip reiškinių ir kaip proceso sampratą;
2. Nustatyti bankroto procese dalyvaujančių asmenų ratą, jų teises ir pareigas, jų teisių įgyvendinimo ir gynimo būdus bei priemones;
3. Išskirti bankroto bylų nagrinėjimo teisme atskirų stadijų ypatybes;
4. Palyginti bankroto proceso reguliavimą Lietuvoje ir kitose valstybėse.

Iškeltų uždavinių pobūdis suponavo kompleksinį teorinių ir empirinių mokslinio tyrimo **metodų** naudojimą. Pagrindinis empirinis mokslinio tyrimo metodas, kuriuo naudotasi atliekant tyrimą – tai dokumentų analizė. Šio metodo pagalba buvo tiriami teisės aktai, teismų praktika, mokslinė doktrina, atspindinti mokslininkų poziciją baigiamojo darbo tema. Atkreiptinas dėmesys, kad bankroto institutą yra nagrinėję nedaug lietuvių mokslininkų (daugiausia Rimvydas Norkus, Vilija Mikuckienė, Juozas Bivainis ir kiti). Taip pat buvo analizuotos bankroto bylos, nagrinėtos Vilniaus apygardos teisme, kas leido susipažinti su praktiniu teisės normų ir doktrininėmis požiūrių taikymu. Be to, remiantis lyginamuoju metodu pateikti bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai, kuriuos įtvirtina užsienio valstybių teisės aktai. Darbe naudotas sisteminės analizės metodas padėjo atskleisti atskirų stadijų, kitų bankroto procesui teisme svarbių aspektų esmę bei savitumą. Lingvistiniu metodu remiamasi siekiant paaiškinti bankroto procesui aktualias sąvokas. Apibendrinimo metodas buvo taikomas siekiant prieiti prie tam tikrų išvadų, gautų išanalizavus specialiąją literatūrą.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, kuriame atskleidžiamas temos aktualumas, mokslinė problema, pasirinktas tyrimo objektas, hipotezė, tyrimo tikslai bei uždaviniai, trumpai aptariami moksliniame tiriamajame darbe naudoti tyrimo metodai, ir trys skyriai (Skyriai skirstomi į poskyrius), kuriuose nagrinėjami bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai.

Pirmojoje dalyje „Bankroto proceso esmė ir tikslai“ aptariama bankroto teisės vieta teisės sistemoje, sąveika su civiliniu procesu, aptariami bankroto procesui būdingi tikslai ir pamatinės nuostatos.

Antroji dalis „Bankroto proceso subjektai“ skirta apibrėžti subjektus, dalyvaujančius teisme nagrinėjant bankroto bylas, ir jų procesinės padėties analizei.

Trečioje dalyje „Bankroto bylų nagrinėjimas teisme“ analizuojamos bankroto bylų nagrinėjimo specifika, nuosekliai apžvelgiant kiekvienos stadijos kertinius momentus, išryškinant būdingus bruožus, reikšmę bankroto procesui.

Baigiamojoje dalyje „Išvados ir pasiūlymai“ apibendrinama, įvertinama, kaip pavyko pasiekti darbo tikslo ir uždavinių, taip pat remiantis gautais rezultatais, pateikiami pasiūlymai, galimai leidžiantys patobulinti dabartinę bankroto teisinių santykių reglamentaciją.

Taip pat pateikiamas literatūros sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

1 dalis. BANKROTO PROCESO ESMĖ IR TIKSLAI

1.1. Bankroto procesas – „natūrali ūkio subjektų atranka“ rinkos ekonomikos sąlygomis

Planinės ekonomikos sistemoje, tokioje, kokia buvo Lietuvoje iki Nepriklausomybės akto paskelbimo, visas Lietuvos ūkis buvo centralizuotai planuojamas ir paskirstomas. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, buvo pasekta Vakarų valstybių patirtimi ir pasirinktas rinkos ekonomikos modelis.

Ekonomika – šalies, ūkio šakos ar mažesnio ūkinio vieneto ūkinė būklė⁸. Rinka – tai prekių-piniginių santykių visuma, prekių ir paslaugų mainai tarp pirkėjų ir pardavėjų, vykstantys pagal prekinės gamybos ir cirkuliacijos dėsnius. Rinka padeda koordinuoti įvairių ekonomikos subjektų veiklą ir tenkinti žmonių poreikius⁹. Rinkos ekonomika grindžiama privačia iniciatyva¹⁰. Ginama privatinė nuosavybė, kas sudaro galimybę savarankiškai organizuoti ūkinę veiklą ir dalyvauti prekių apyvartoje¹¹. Auganti ekonomika ir optimistinės ateities prognozės skatina naujų ūkio subjektų įsiliejimą į rinką, kurie dėl įvairių priežasčių (ekonominės krizės ar lėtėjimo, per menko išsilavinimo, neįvertintos rizikos, vartotojų įpročių kaitos, perkamosios galios sumažėjimo, konkurencijos kitimo ir kt.) ilgainiui nebegali būti lygiaverčiais rinkos dalyviais ir būna priversti iš rinkos trauktis ar keisti savo ekonominės veiklos pobūdį. Šie ir kiti veiksniai suponuoja būtinumą valstybei tam tikrais atvejais sureguliuoti privatinis santykius teisės aktais. Taigi šis [bankroto] institutas yra vienas iš rinkos ekonomikos įrankių, kurių pagalba siekiama užtikrinti ekonomikos gyvybingumą bei pašalinti iš apyvartos nemokius subjektus¹².

Vadinasi, kapitalistinėse valstybėse vyrauja ne grynasis rinkos ekonomikos modelis, kuris yra labiau teorinis nei sutinkamas praktikoje, o rinkos ekonomika su tam tikru valstybiniu reguliavimu. Skirtingai nuo planinės ekonomikos, šis modelis vadovaujasi rinkos diktuojamais principais, o valstybės įsikišimas pasireiškia atitinkamų gairių nustatymu ir visuomenės narių

⁸ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija. 1985. p. 128;

⁹ Jakutis A., Petraškevičius V., Stepanavičius A., Šečkutė L., Zaicev S. Ekonomikos teorijos pagrindai. Kaunas: Smaltija. 1999. p. 29;

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-415/2007 UAB „Docpartner“ v. L.V., kat. 1.1; 20.1; 42.1

¹¹ Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V., Vileita A., Staskonis V., Taminskas A., Rasimavičius P. Civilinė teisė. Kaunas. Vija. 1998. p. 262;

¹² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-316/2007, UAB „Corporate Property Holding“ v. BUAB „Medicinos sistema“; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-691/2008, AB „Mažeikių nafta“ v. LUAB „Klevo lapas“;

interesų užtikrinimu teisės aktais. Nors, anot teisės mokslininkų „iš tikrųjų teisės normų nėra sukurta tiek, kiek jų socialinės tikrovės teisiniam sureguliuavimui reikėtų“¹³.

Ūkio subjekto „išėjimas iš rinkos“ sukelia tam tikras pozityvias ir negatyvias pasekmes: visų pirma, ekonomiškai nepajėgi įmonė eliminuojama iš ekonominės sistemos, tai padeda kitiems ūkio subjektams įvertinti realią situaciją, vartotojų poreikius, konkurenciją, inovacijų būtinybę. Nors dažniausiai bankrotas vertinamas neigiamai – tai viena iš tiesioginių ekonomikos augimo lėtėjimo, neigiamų ekonominių rodiklių, darbo vietų skaičiaus mažėjimo priežasčių¹⁴.

Teismų praktikoje teigiama, kad bankroto instituto paskirtis yra apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, kreditorių teises ir interesus¹⁵. Tai sąlygoja tarptautiniu lygiu aptarti esminiai bankroto tikslai: tikrumas rinkoje, kad būtų užtikrintas ekonominis stabilumas ir augimas; turto vertės maksimizavimas; pusiausvyros siekimas tarp likvidavimo ir reorganizacijos; vienodo kreditorių traktavimo; savalaikio ir nešališko sprendimo (plačiąja prasme) dėl bankroto priėmimo; lygiaverčio bankrutavusio asmens turto paskirstymo tarp kreditorių; bankroto teisės normų stabilumas; tinkamas kreditorių reikalavimų išsiaiškinimas ir eilės įtvirtinimas; bankroto teisės normų tinkamo taikymo byloje su užsienio elementu¹⁶.

1.2. Bankroto procesas kaip civilinio proceso dalis.

Civilinio proceso ir bankroto proceso sąlyčio taškai

Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹⁷ 30 str. 1 d. įtvirtinta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Ši nuostata yra konkretinama kituose teisės aktuose. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo¹⁸ 4 str. teigiama, kad „teisę į teisminę gynybą turi Lietuvos piliečiai, užsieniečiai ir asmenys be pilietybės bei įmonės, įstaigos, organizacijos ir kitos institucijos“. Šią konstitucinę teisę galima įgyvendinti tiesiogiai, remiantis Konstitucija. O procedūra, kuri nurodo, kaip įgyvendinti savo teises, išplaukiančias iš pačios Konstitucijos ir privatinės teisės aktų, yra civilinis procesas, literatūroje apibūdinamas kaip „teismo ir šalių bei kitų dalyvaujančių byloje asmenų procesinių veiksmų sistema tam pačiam tikslui pasiekti – ginčui dėl teisės ar kitokio pobūdžio civilinei bylai

¹³ Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Vilnius : Mykolo Romerio universitetas. 2004. p.12;

¹⁴ Andriulevičiūtė R., Survilaitė R. Bankroto reglamentavimo dabartis ir ateitis Lietuvoje // Juristas, 2008, Nr. 7-8. p. 17-24;

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 “Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto byloje”;

¹⁶ UNICITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. New York: United Nations. 2005. p. 14 // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (Žiūrėta 2008-09-02);

¹⁷ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;

¹⁸ Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851;

išspręsti¹⁹. Civilinis procesas nustato taisykles, kuriomis remiantis asmuo gali įgyvendinti savo teisę į teisminę gynybą. Nors ĮBĮ numato tam tikras specifines procedūras, bankroto nagrinėjimo teisme procesui taikomas ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – CPK) – tai reiškia, kad taikomi ir civiliniam procesui būdingi principai. Savaime suprantama, kad jų taikymo apimtis gali skirtis.

ĮBĮ 2 str. 2 d. įtvirtinta, kad bankroto procesas – tai teismo arba ne teismo tvarka vykdomų įmonės bankroto procedūrų visuma. Ši sąvoka apima visus veiksmus, susijusius su bankrotu, t. y. ir procesinius, ir neprocesinius, atliekamus teismo, ir ne teismo²⁰. To paties str. 3 d. įtvirtinama bankroto bylų sąvoka – tai teismo nagrinėjama civilinė byla dėl ginčų iš bankroto teisinių santykių. Bankroto byla yra tik tada, kai ją iškelia teismas. Tai apima tik procesinius veiksmus ir neapima tų veiksmų, kurie, nors ir susiję su bankrotu, tačiau atliekami be teismo²¹. Pagal ĮBĮ 10 str. 1 d. reglamentaciją, bankroto bylos iškeliamos ir nagrinėjamos CPK nustatyta ginčo teisenos tvarka, išskyrus ĮBĮ nustatytas išimtis. Sistemiskai aiškinant minėtas teisės normas, darytina išvada, kad civilinis procesas ir bankroto procesas (gal tikslesnė sąvoka būtų bankroto bylos, kadangi šia sąvoka apibūdinamas būtent teisminis bankroto procesas) sąveikauja tarpusavyje kaip atitinkamai *lex generalis* ir *lex specialis*. Nepaisant to, kad civilinis procesas ir bankroto bylos turi tam tikrų skirtumų, bankroto procesas tam tikrais klausimais inkorporuojamas į civilinį procesą.

Visų pirma, sutampa šių procesų tikslai – asmenų pažeistų teisių gynyba. Taip pat paminėtina, kad sutampa šių procesų įrodymų rinkimo ir vertinimo principai (savaime suprantama, su labiau pasireiškiančiu tardomojo proceso modeliu bankroto procese). Tik teismui priėmus nutartį patvirtinti kreditorinį reikalavimą, kreditorius tampa byloje dalyvaujančiu asmeniu.

Tam tikrais atvejais bankroto procesas sutampa su priverstiniu vykdymu. Mokslinėje doktrinoje teigiama, kad abiejų galutinis tikslas yra panašus: atsiskaityti su kreditoriais²², nors tikslo pasiekimo būdai ir skiriasi.

Taigi, darytina išvada, kad bankroto procesas nėra atskira teisės šaka, o civilinio proceso teisės dalis. Šią poziciją palaiko ir teisės mokslininkai²³.

¹⁹ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas, Vilnius: Teisinės informacijos centras 2005, p.77;

²⁰ Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // Justitia, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20;

²¹ Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // Justitia, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20;

²² Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija, 2005, t.69(61), p.36-43;

²³ Mikuckienė V. Bankroto proceso samprata // Jurisprudencija, 2008, Nr. 7(109); p. 30-38;

1.3. Civilinio proceso tikslų ir principų įgyvendinimas bankroto procese

CPK 2 str. apibrėžiant pagrindinius civilinio proceso tikslus, visų pirma, nurodomas asmenų pažeistų ar ginčijamų materialinių subjektinių teisių ir įstatymų saugomų interesų gynimas. Tačiau nusakydamas teismo proceso paskirtį įstatymas išskiria ir kitą svarbų jo siekį – kuo greičiau atkurti ginčo šalių teisinę taiką. Tačiau ginčytina tai, kad proceso greitumas yra priskiriamas prie tikslų, o ne prie principų, nes „siekiamą dalyką norima pasiekti paties siekinio pagalba“²⁴. Visgi vyrauja vieninga nuomonė, kad būtent proceso greitumas/ koncentruotumas nemaža dalimi užtikrina teisių gynybos teisme veiksmingumą. Bankroto procese įstatymų leidėjo numatyti konkretūs procesinių veiksmų atlikimo terminai yra vienas iš šalies teisės į tinkamą teisminę gynybą įgyvendinimo būdų.

Dėl ekonominių, socialinių pokyčių valstybei kyla būtinybė ieškoti teisinių būdų, galinčių užtikrinti veiksmingą, visuotinai reikšmingų interesų apsaugą ir gynybą²⁵. Bankroto proceso įgyvendinimas suponuoja byloje dalyvaujančių asmenų ir teismo pareigą tinkamai ir racionaliai priimti sprendimus ir spręsti kilusias problemas. Dėl to būtina atsižvelgti į principus, kurie įtvirtinti bendrojoje CPK dalyje, galiojančioje visiems proceso institutams. Savaiame suprantama, kad kiekvienas principas nėra absoliutus, atskiri civilinio proceso principai skirtingose proceso stadijose, bylų kategorijose ir institutuose taikomi nevienoda apimtimi. Tai suponuoja stadijų, atskirų bylų kategorijų bei institutų savitumą ir svarbą. Bankroto bylose galioja dauguma principų, su kai kuriomis išimtimis, o kai kurie turi ypatingą reikšmę ir nulėmė šios kategorijos bylų susiformavimą.

Kertiniai principai – bankroto proceso ištakos – yra koncentruotumas, ekonomiškumas ir operatyvumas, kreditorių lygiateisiškumas ir dispozityvumas, rungimosi ir tardomojo proceso derinimas. Kiti principai nėra visiškai nuvertinami, tačiau sąveikauja darnioje sistemoje, kartais netgi vieni iš kitų išplaukia. Panagrinėsime, kaip šios pamatinės nuostatos atsispindi sprendžiant atskirus klausimus bankroto bylų nagrinėjimo teisme metu ir atskleidžia savo paskirtį apskritai civiliniame procese.

²⁴ Plačiau apie tai: Norkus R. Sumarinis civilinių bylų nagrinėjimas: teoriniai ir praktiniai aspektai: daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, -Vilnius, 2005; p. 255-263;

²⁵ Terebeiza Ž. Dizpozityvumo principo galiojimo ribos ginant viešąjį interesą teisme // Jurisprudencija, 2008, Nr. 7(109); p. 92-98;

1.3.1. Proceso koncentracija ir ekonomiškumas

Šio principo pagrindinė idėja – subjektinės teisės turi būti apgintos kiek įmanoma operatyviau, su kuo mažesniais valstybės ir dalyvaujančių byloje asmenų kaštais²⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad „Civilinio proceso paskirtis – užtikrinti greitą ir teisingą privačių ginčų išsprendimą, ginčijamų civilinių teisių bei pareigų nustatymą“²⁷. Kuo ginčas greičiau išsprendžiamas, tuo greičiau atkuriamą teisinę taiką. Europos žmogaus teisių ir laisvių konvencijos 6 str. nustatyta, kad (...) [asmuo] turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo²⁸. F.Kleino nuomone, ilgas procesas taip pat trukdo priimti teisingą sprendimą byloje, kadangi kuo didesnis laiko tarpas tarp konflikto ir sprendimo, tuo sunkiau nustatyti konfliktą sukėlusias aplinkybes, įsitikinti vienu ar kitu teiginiu teisingumu²⁹. Koncentruotumu, greitu ginčo išsprendimu yra suinteresuotos ne tik šalys, tretieji asmenys, bet ir pats teismas. Proceso trukmė pirmiausiai priklauso nuo teisėjo įtakos ir jeigu teisėjas to nenorės, niekas prieš jo valią proceso neužvilkins³⁰. Teismo darbas turi būti ypač racionalus ir efektyvus³¹. Taigi teismas turi būti pakankamai aktyvus, tačiau aktyvus formaliąja prasme, kai jo įgalinimai susiję su procesiniais, o ne materialiaisiais klausimais, kad galėtų įgyvendinti proceso tikslus. Dėl to šis principas atspindi socialiosios civilinio proceso mokyklos idėją, kuris visgi yra derinamas su liberaliąja mokykla. „Ilgas procesas“, „protingas terminas“ doktrinoje nėra konkretinamas. Tai yra konkrečios valstybės prerogatyva, kuri atsižvelgdama į socialinius poreikius, praktikoje kylančias problemas, atskirų bylų specifiką, nustato atitinkamus terminus ir būdus, kad būtų laikomasi civilinio proceso paskirties bei tikslo. Tačiau proceso koncentruotumui neturi būti teikiama pirmenybė materialiai teisingo teismo sprendimo priėmimo atžvilgiu³².

Proceso koncentruotumas, kuris reglamentuojamas CPK 7 str., 8 str., 159 str. pasiekiamas dvejopai – procesinės medžiagos koncentruotumu ir procesinių veiksmų koncentruotumu³³.

²⁶ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2005; p. 391;

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-999/2001, *G.Kikalienė v. AB „Turto bankas“*, kat.84;

²⁸ Europos žmogaus teisių ir laisvių konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987;

²⁹ Valančius V. Kai kurie naujojo Civilinio proceso kodekso bruožai // *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20); p.192-201.

³⁰ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius. Justitia, 2002; p.15;

³¹ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius. Justitia, 1997; p.111;

³² Valančius V. Kai kurie civilinių teisių gynimo mechanizmo atspindžiai Lietuvos teisėje XXI amžiuje // *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 12(102); p.32-36;

³³ LR Civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius. Justitia, 2004; p.67;

Koncentruotumas – vienas iš svarbiausių civilinio proceso principų, taikomų nagrinėjant bankroto bylas. Be CPK įtvirtintų saugiklių, šis principas taip pat įgyvendinamas vadovaujantis ĮBĮ 6-8 str. (procesinės medžiagos koncentruotumas), 9, 10, 12 str. (veiksmų koncentruotumas) ir kitomis nuostatomis.

1.3.2 Rungimosi ir tardomojo proceso derinimo principas

CPK 8 str. įtvirtina, kad teismas, Kodekso nustatyta tvarka bendradarbiaudamas su dalyvaujančiais byloje asmenimis, imasi priemonių, kad byla būtų tinkamai išnagrinėta. Tam, kad šis tikslas būtų pasiektas, teismas privalo turėti visas teises, būtinas šiems tikslams užtikrinti, ir aktyviai veikti³⁴. Tačiau teismo aktyvus vaidmuo neturi ir negali lemti visiško ginčo šalių valios nepaisymo³⁵.

Doktrinoje ilgą laiką buvo keliamos problemos dėl socialiosios ir liberaliosios civilinio proceso mokyklų priešpriešos. Išskirti 2 civilinio proceso modeliai: rungimosi ir tardomasis³⁶. Rungimosi arba adversariniame modelyje teismas negali kištis į šalių santykius, negali skubinti proceso ir panašiai; taip pažeidžiami ekonomiškumo, koncentruotumo principai. Tuo tarpu tardomasis, arba inkvizicinis, procesas įtvirtina itin aktyvų teismą, šalis palikdamas tarsi nuošalyje, kas formaliai vertinant galėtų būti laikoma dispozityvumo ir rungtyniškumo principų paneigimu. Praktika parodė, jog tinkamas procesas neįmanomas, jei jis atiduotas į privačias rankas, bet kartu, negalima visko palikti tik teismo nuožiūrai. Taip kilo šių subjektų pusiausvyros ir kompromiso klausimas. Šio klausimo sprendimu dabar galime įvardyti bendradarbiavimą tarp teismo ir dalyvaujančių byloje asmenų. Tiek viena, tiek kita pusė siekia konkrečių tikslų civiliniame procese. Jiems pasiekti abi pusės privalo dėti pastangas ir rodyti kuo daugiau suinteresuotumo. Galų gale, teismo procesas yra gana brangus jų šalims, todėl turėtų būti suprantamas jų siekis bendradarbiauti. Kooperacijos civiliniame procese tikslas – kiek įmanoma geresnis civilinio proceso tikslų ir idėjų įgyvendinimas. Kooperacijos principo turinys atskleidžiamas per teismo ir šalių (kartu su kitais dalyvaujančiais byloje asmenimis), šalių ir teismo bei tarp pačių šalių bendradarbiavimo pareigą³⁷. Reikia pabrėžti, jog įstatymų leidėjas į bendradarbiavimą žvelgia ne kaip į subjektų teisę, o kaip į pareigą bendradarbiauti³⁸. Tačiau

³⁴ Nekrošius V. Kooperacijos principas civiliniame procese // Teisė. 1999, Nr. 33(2). p.36-42.

³⁵ Valančius V. Lietuvos civilinio proceso kodeksas: pirmųjų metų patirtis // Jurisprudencija, 2005, t. 69(61); p.54-61;

³⁶ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2005; p.66;

³⁷ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2005; p.409-410;

³⁸ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius. Justitia, 2003, p.207;

pažymėtina, kad bendradarbiavimas yra suprantamas formaliai (sistemiškai atsižvelgiame į formaliai aktyvų teisėjo vaidmenį procese), tad teismas turi išlaikyti ribą tarp bendradarbiavimo ir nešališkumo. Dėl to yra svarbu aiškiai apibrėžti teismo ir šalių tarpusavio teises ir pareigas. Kodekse yra pakankamai daug straipsnių, kuriuose atsispindi kooperacijos principo įgyvendinimas, pvz.: CPK 159 str., kuriuo siekiama šalis sutaukyti, CPK 161 str., kuriuo remdamasis teismas turi teisę pasiūlyti šaliai pasirūpinti atstovavimu, CPK 179 str., kur įtvirtinta teisė pasiūlyti pateikti papildomus įrodymus ir t.t.

Ypatingai svarbi tardomojo proceso įtaka yra nagrinėjant bylas, kurios yra susijusios su viešojo intereso gynimu. Nagrinėjant bylas susijusias su viešojo intereso gynimu teismui yra suteikiama teisė būti gerokai aktyvesniam negu kitose civilinėse bylose. Civilinėse bylose, kuriose yra ginamas viešasis interesas, teismas turi teisę tirti tikrąsias aplinkybes neatsižvelgdamas į proceso šalių valią.

Didesnio teisėjo aktyvumo įtvirtinimas CPK ir kituose teisės aktuose buvo nulemtas socialinio civilinio proceso mokyklos idėjų įgyvendinimo kodekso nuostatuose. Ypač tai pastebima, kai kalbama apie teismo pareigą rūpintis sąžiningu, greitu, tinkamu civilinės bylos išnagrinėjimu, platesnes teismo posėdžio pirmininko teises, laikinųjų apsaugos priemonių taikymą teismo iniciatyva, ieškinio ribų peržengimą teismo iniciatyva bei teismo iniciatyva įrodinėjimo procese šeimos bei darbo teisės bylose, ieškinio atsisakymo, ieškinio pripažinimo priėmimą ar taikos sutarties tvirtinimą, apeliacinio ar kasacinio skundo ribų peržengimą³⁹.

Bankroto bylos yra nagrinėjamos ginčo teiseną (ĮBĮ 10 str. 1 d.). Bankroto bylos pasižymi padidintu viešuoju interesu, kuris pasireiškia ne tik kreditorių interesų apsaugos aspektu, bet ir pačios įmonės skolininkės, o taip pat jos darbuotojų, valstybės ir kt. interesų užtikrinimu, todėl bankroto byla gali būti iškeliama tik visapusiškai bei pilnutinai išsiaiškinus bankroto bylos iškėlimui ar atsisakymui ją iškelti reikšmingas aplinkybes bei nustačius bankroto bylos iškėlimo sąlygas⁴⁰. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje ne kartą akcentuota, kad rengdamasis nagrinėti bankroto bylą teismas turi būti aktyvus, nes to reikalauja viešasis interesas⁴¹. Neribotas šio [rungimosi] principo įgyvendinimas bankroto procese lemtų tai, kad būtų sudėtinga užtikrinti viešojo intereso apsaugą⁴². Teismui yra suteikta teisė peržengti ginčo šalių privačių interesų ribas, ginant viešąjį interesą. Dažnai teisės aktuose yra pateikiama viešojo intereso sąvoka, tačiau jos apibrėžimo nėra, kas gali sukelti keblumų taikant ir aiškinant šią

³⁹ Krivka E. Viešojo intereso apsauga naujajame civilinio proceso kodekse // *Jurisprudencija*, 2003, t. 37(29); p. 26–34.

⁴⁰ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, - Vilnius, 2008; p. 73;

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 “Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose”(6 p.). Teismų praktika Nr. 16; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1099/2003 *Šiaulių apskrities VMI v. Nijolė Šiatkienė*, kat. 21.2.2.6.

⁴² Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // *Justitia*, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20;

sąvoką. Intereso sąvoką galima būtų apibūdinti kaip objektyviai egzistuojantį socialinį poreikį⁴³. Konkretinant viešojo intereso sampratą, minėtasis intereso apibrėžimas tikslinamas: tai objektyviai egzistuojantys teisės saugomi ir ginami visuomenės ir jos atskirų grupių bendri neindividualizuoti (nepriklausantys konkretiems asmenims) socialiniai poreikiai, kuriuos lemia visuotinai reikšmingi stabilumo ir pozityvių pokyčių visuomenėje (bendrosios gerovės) siekiai⁴⁴. Viešuoju interesu Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje yra laikoma tai, kas yra objektyviai reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei⁴⁵. Taigi, teismui nagrinėjant ginčą, kuris be privataus elemento, taip pat turi ir viešojo intereso elementą, teisėjo vaidmuo turi būti aktyvesnis, o šalių galimybės įgyvendinti dispozityvumo principą gali būti ribojamos.

Taigi, pastebime, kad visi principai yra tarpusavyje susiję, vienas kitą papildo ar yra vienas kito tąsa. Koncentracijos principas, kartu su operatyvumo, ekonomiško principu skatina greitą bankroto bylos išnagrinėjimą, taip pat koncentruotumas suponuoja šalių bendradarbiavimo pareigą ir aktyvesnę teisimą. Ir būtent visi šie principai atspindi civilinio proceso bylų kategorijoje – bankroto bylose, kuriose, nors ir skiriamas ypatingas dėmesys šių principų įgyvendinimui, visgi įstatymų leidėjas siekia ir kitų civiliniam procesui keliamų tikslų.

1.4. Bankroto proceso specifika ir papildomos reglamentacijos būtinybė

Minėta, kad bankroto procesas – normalus rinkos ekonomikos reiškinys, skatinantis ekonominių santykių gyvybiškumą⁴⁶. Pripažinę, kad bankroto bylos nagrinėjamos civilinio proceso tvarka, nepaneigsime fakto, kad šio proceso reglamentacija turi tam tikrų ypatumų.

Analizuojant bankroto teisinius santykius, negalima nepastebėti, kad proceso normos persipina su materialiosiomis. Atsižvelgiant į bankroto proceso reguliuojančių teisės normų įvairovę, darytina išvada, jog bankroto teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos yra kompleksinio pobūdžio⁴⁷. Tikėtina, kad dėl šios priežasties, bankroto teisiniai santykiai reguliuojami atskiru teisės aktu – ĮBĮ. Dar vienas atskiro reglamentavimo argumentas yra, kad

⁴³ Krivka E. Intereso problema civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija, 2007, t. 5(95), p.25-31;

⁴⁴ Krivka E. Viešojo intereso problema civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija, 2007, t. 10(100), p.15-22;

⁴⁵ Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin. 1997, Nr.40-977);

⁴⁶ Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija, 2005, t.69(61), p. 36-43;

⁴⁷ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, - Vilnius, 2008; p. 44;

toks teisinis reguliavimas būtinas dėl to, kad bankroto teisiniai santykiai dažniausiai apima platų subjektų ratą⁴⁸.

Paminėtina tai, kad bankroto teisiniai santykiai gali kilti ne tik iš privatinės teisės reglamentuojamų pagrindų (ĮBĮ 4 str.), o ir iš darbo užmokesčio ar mokesčių nesumokėjimo. Tai suponuoja viešosios teisės inkorporavimą į bankroto teisės sistemą bei dar kartą pabrėžia viešojo intereso apsaugos būtinybę bei imperatyvaus reguliavimo metodo vyravimą. Civilinėje teisėje vyrauja dispozityvus teisinio reguliavimo metodas, tuo tarpu administracinės teisės reguliavimas pasižymi imperatyvaus pobūdžio paliepimais. Kadangi civiliniam procesui būdingi ir civilinės teisės bruožai (ginamos teisės ir pareigos, kylančios iš privatinų teisinių santykių) ir administracinis reguliavimas (teismo, kaip valdžios institucijos, vaidmuo), todėl teisinio reguliavimo metodas pripažįstamas mišriu⁴⁹. Tačiau, nors bankroto teisė pasižymi ir dispozityviu reguliavimu, ir imperatyviais paliepimais, visgi išsiskiria imperatyvaus metodo dominavimu – o tai galima įvardinti kaip dar vienu bankroto proceso skiriamuoju bruožu.

Pabrėžtinas dar vienas požymis, būdingas bankroto byloms: kreditorių visuotinumą ir visuotinio vykdymo principas⁵⁰, nes reikalavimo teisės gali reikšti ne tik kreditoriai, kurie dalyvavo sprendžiant bankroto bylos iškėlimo klausimą, bet visi bankrutuojančio skolininko kreditoriai, o kreditorinių reikalavimų tenkinimas vyksta iš viso įmonės turto.

Dėl visų šių priežasčių, bankroto teisiniai santykiai išsiskiria iš kitų teisės šakų teisinių santykių, kas sąlygoja papildomą reglamentaciją ĮBĮ ir kituose teisės aktuose.

⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-690/2008, *Tauragės VMI v. UAB „Stoniškių žara“* kat. 126.2;

⁴⁹ Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // *Justitia*, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20;

⁵⁰ Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // *Justitia*, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20;

2 dalis. BANKROTO PROCESO SUBJEKTAI

Teisės teorijoje teisės subjektas suprantamas kaip teisnus, t.y. potencialiai galintis tapti teisinių santykių dalyviu, asmuo, o teisinio santykio subjektas – konkretaus teisinio santykio dalyvis⁵¹. Civiliniai procesiniai teisiniai santykiai – tai civilinio proceso teisės normų reguliuojami teismo, dalyvaujančių byloje asmenų ir kitų proceso dalyvių santykiai, atsirandantys civilinio proceso tvarka nagrinėjant civilines bylas, teismui priimant sprendimus ir juos vykdant⁵². Tokia apibrėžimo formuluotė leidžia skirstyti civilinio proceso subjektus į grupes, atsižvelgiant į jų teisių ir pareigų pobūdį. Sisteminė CPK analizė taip pat leidžia daryti išvadą, kad svarbus yra skirstymas į proceso dalyvius (I dalis V skyrius) ir teismą (I dalis VI skyrius), kadangi skirtingai apibrėžiamos šių subjektų funkcijos ir ne vienodai traktuojamas šių subjektų teisinis suinteresuotumas bylos baigtimi.

Minėta, kad bankroto procesas nėra atskira teisės šaka, nors ir turi tam tikrų ypatumų, o yra civilinio proceso dalis. Taigi ir bankroto proceso subjektai yra ūkinių-komercinių santykių dalyviai, kurie dėl susiklosčiusių nemokumo santykių įgijo specifinių teisių ir pareigų⁵³. Šie subjektai, dėl skirtingų bankroto proceso metu siekiamų tikslų, atlieka skirtingą vaidmenį bankroto bylos nagrinėjimo metu.

Atsižvelgiant į bankroto proceso siekiamus tikslus, bankroto procese dalyvaujančius subjektus galima suskirstyti į:

- √ Subjektus, kurių atžvilgiu vykdomos bankroto procedūros – skolininkas;
- √ Subjektus, kurių naudai vykdomos bankroto procedūros – kreditoriai;
- √ Subjektus, vykdančius bankroto procedūras – administratorius (likvidatorius);
- √ Subjektus, prižiūrinčius bankroto procedūrų vykdymą – teismas⁵⁴.

Remiantis šia klasifikacija, tikslinga būtų atskleisti bankroto proceso subjektų teises ir pareigas, procesinės padėties reglamentavimą ir problematiką, aptarti funkcijas, kurios būdingos vienai ar kitai subjektų grupei.

⁵¹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia. 2004. p. 419;

⁵² Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2005; p. 445;

⁵³ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, - Vilnius, 2008; p. 80;

⁵⁴ Ten pat. p. 80;

2.1. Bankrutuojantis subjektas ir jo dalyviai

Prievoliniai šalių santykiai atsiskleidžia per kreditoriaus ir skolininko tarpusavio teisių ir pareigų išraišką. Tad aktualu panagrinėti, kas yra bankrutuojantis subjektas ir kokią vietą bankroto procese jis užima.

Civilinėje teisėje asmenys yra skirstomi į fizinius ir juridinius (atitinkamai Lietuvos Respublikos civilinio kodekso Antros knygos I dalis ir II dalis). Tačiau teisės aktai reguliuoja tik juridinių asmenų (pagal ĮBĮ tai apibrėžiama kaip įmonių), kurie teismo sprendimu ar/ir kreditorių susirinkimo, jei bankroto byla nagrinėjama ne teismo tvarka, sprendimu gali būti pripažįstami nemokiais, bankroto procedūras ir neapima individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo reguliavimo⁵⁵. Subjektai, kurių atžvilgiu Lietuvoje vykdomos bankroto procedūros pagal ĮBĮ yra tik subjektai, vykdantys ūkinę komercinę veiklą⁵⁶. ĮBĮ 1 str. 2 d. įtvirtinta, kad įstatymas [ĮBĮ] taikomas visiems juridiniams asmenims, įregistruotiems Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka (toliau – įmonės), išskyrus biudžetines įstaigas, politines partijas, profesines sąjungas, religines bendruomenes ir bendrijas. Nors įdomu, kad visuose Prancūzijos, Anglijos, Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto (nemokumo) klausimus reglamentuojančiuose įstatymuose vardijant bankroto subjektus pirmiausia minimas fizinis asmuo⁵⁷. Tačiau Lietuva – ne vienintelė valstybė, kurioje fizinio asmens nemokumo klausimas nesureguliuotas⁵⁸.

Šiuo metu fizinio asmens nemokumo sureguliuojimas tampa vis labiau aktualus, kadangi keičiantis kreditavimo sistemai bei augant infliacijai, skolų naštos gali nebepakelti ir fiziniai asmenys – vartotojai. Tinkamai nesureguliuavus fizinio asmens bankroto, šeimos, paėmusios būsto paskolas, gali tapti skolininkais iki gyvenimo pabaigos. Tačiau fizinių asmenų bankrotai brangiai kainuotų išdui, keltų paskolų palūkanas ir supriešintų visuomenę – tokius pagrindinius minusus išvelgia ekspertai⁵⁹. Tačiau netgi tokioje valstybėje kaip Rusija, kur kapitalizmo santykiai susiformavo palyginti neseniai, fiziniai asmenys taip pat yra subjektai, kuriems taikomos nemokumo procedūros⁶⁰.

⁵⁵ Taikomasis mokslinis tyrimas „Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas“. p. 3;

⁵⁶ Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002, Nr. 2-3, p. 45;

⁵⁷ Mikuckienė V. Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos // Justitia, 2003. Nr. 3-4 (45-46);

⁵⁸ http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_gen_lt.htm // Europos Sąjungos internetinė svetainė. Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose: bankrotas (prisijungimo laikas: 2008-09-04); tarp tokių valstybių paminėtina Latvija, Italija;

⁵⁹ Rutkauskaitė R. Skolų amnestija tik sąžiningiems ir tik kartą // Verslo žinios, 2008-05-06 Nr. 82-83 (2734-2735), p. 4-5;

⁶⁰ Телюкина М. В. Основы конкурсного права. Москва, Волтерс Клувер, 2004. p. 119;

Taigi įvertinus kitų valstybių praktiką ir šiuolaikinės ekonomikos diktuojamas sąlygas, įstatymų leidėjas turėtų apsvarstyti galimybę sureguliuoti fizinių asmenų bankrotą teisės aktais ar atitinkamais jų pakeitimais. Tuo labiau, kad Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, Bendrijos teisė tapo privaloma, o antrinės teisės aktai įtvirtina fizinių asmenų bankroto galimybę⁶¹.

Kalbant apie skolininką kaip bankroto bylą nagrinėjimo dalyvį, nekyla problemų nustatant jo procesinę padėtį – bankroto procese skolininkas yra atsakovas. Atsakovas apibrėžiamas kaip materialiojo teisinio santykio šalis, tariamai pažeidusi ieškovo materialiąsias teises ir interesus, kviečiama į teismą atsakyti į ieškovo pareikštą reikalavimą⁶². Bankroto procese būtent įmonei skolininkei yra pareiškiami reikalavimai, kurių galimas patenkinimas nukreipiamas į visą įmonės turtą.

Daugiau klausimų gali kilti aptariant įmonės dalyvių padėtį. ĮBĮ str. 9 d. apibrėžia įmonės savininko sąvoką, pagal kurią savininkas (savininkai) – įmonės dalyvis (dalyviai): akcininkas ar akcininkų grupė, kuriam (kuriems) priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų, individualios įmonės savininkas, dalininkas (dalininkai), narys (nariai) ir valstybės, savivaldybės įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija. Juridinio asmens veikla grindžiama (t.y. teisinis subjektiškumas) juridinio asmens dalyvių (...) valia ir intelektu⁶³. Taigi, įmonės dalyviai – asmenys, dalyvaujantys įmonės veikloje bei priimantys įmonei svarbius sprendimus.

Vienas iš bankroto bylos iškėlimo iniciatorių yra individualios įmonės savininkas. Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo⁶⁴. Vadinasi, nors ir galioja turto atskirumo principas, jeigu nepakanka įmonės turto patenkinti kreditorinius reikalavimus, išieškojimas gali būti nukreiptas į savininko turtą. Toks reguliavimas užtikrina kreditorių reikalavimų įvykdomumą, kadangi neribotos atsakomybės juridiniams asmenims nenumatytas minimalaus įstatinio kapitalo suformavimas, kaip prievolių užtikrinimo išraiška. Tačiau dėl to įmonės savininkui skolų našta gali tęstis netgi pasibaigus bankroto procedūroms, o tai, viena vertus, galėtų būti traktuojamas kaip skolininko interesų užtikrinimo, kaip vieno iš bankroto proceso tikslų, pažeidimu. Tačiau, kita vertus, tokia situacija galėtų kisti, tinkamai sureglamentavus fizinių asmenų bankroto procedūras.

Įmonės savininkas, padavęs teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, procese tampa ieškovu. Tačiau, priimant nutartį dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei,

⁶¹ Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (Specialusis leidimas, 2004, Nr. 1) preambulės 9 p. numatyta, kad šis reglamentas turėtų būti taikomas bankroto byloms, kai skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, prekybininkas ar individualus asmuo;

⁶² Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2005; p. 549;

⁶³ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vilnius. Lietuvos teisės universitetas, 2004. p. 161;

⁶⁴ Individualių įmonių įstatymo (Žin. 2003, Nr. 112-4991) 2 str. 1 d.;

ieškovu laikytinas kreditorius turintis didžiausią finansinį reikalavimą, apie kurį teismas žino, pvz. VSDFV teritorinis skyrius ar Valstybinė mokesčių inspekcija (toliau – VMI)⁶⁵, t.y. kreditoriai, veikiantys valstybės interesais, arba visi įmonės kreditoriai. Tai galima vertinti kaip siekimą išvengti įstatymų prieštaravimų, nes jeigu iškėlus bankroto bylą individualiai įmonei, administratorius pamato, kad turto nepakanka kreditoriniams reikalavimams patenkinti, individualios įmonės savininkas turi būti traukiamas bendraatsakoviu, o tokiu atveju ieškovas ir atsakovas negali sutapti. Todėl galėtų būti laikoma pagrįsta nuomonė, kad kai į teismą kreipiasi įmonės savininkas, administracijos vadovas ar likvidatorius, visi šioje stadijoje žinomi kreditoriai teismo nutartyje iškelti bankroto byla įmonei aiškiai turėtų būti įvardijami kaip ieškovai⁶⁶.

Šios nuostatos *mutatis mutandis* taikytinos ir kitiems neribotos civilinės atsakomybės privatiems juridiniams asmenims.

Tačiau pastebime, kad ne kiekvienas bankrutuojančios subjekto dalyvis gali inicijuoti bankroto procesą. Remiantis Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo⁶⁷ 3 str., akcininkais laikomi fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų. Siekdamas apsaugoti nemokaus skolininko interesus, įstatymų leidėjas nustatė tam tikrų apribojimų pareiškimui dėl bankroto bylos iškėlimo pateikti, kas užkerta kelią smulkiesiems akcininkams, dėl įvairių priežasčių įmonei galimai turint laikinų sunkumų, pradėti bankroto procedūras.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁶⁸ (toliau – CK) 2.81 str. 1 d. įtvirtinta, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus. Įmonės vadovas – vienasmenis juridinio asmens valdymo organas. Pagal ĮBĮ 8 str. įmonės vadovui, kaip ir įmonės savininkui, numatyta pareiga įstatymo nustatytais aplinkybėmis kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Valdymo organas atsako už finansinės atskaitomybės sudarymą (CK 2.82 str. 3 d.), o tai reiškia, kad būtent jis vienas pirmųjų turėtų sužinoti apie galimai kritinę įmonės būklę. Kalbant apie tinkamą akcininko nuosavybės teisių įgyvendinimą itin svarbus akcinių bendrovių teisinio reguliavimo ypatumas – informacijos apie bendrovės veiklą, įskaitant bendrovės finansinę padėtį, veiklos rezultatus, kapitalo nuosavybės struktūrą ir bendrovės valdymą, absoliutumą, skaidrumą ir prieinamumą⁶⁹.

⁶⁵ Pvz., Vilniaus apygardos teismo nutartimi civilinėje byloje B2-1034-38/06 dėl bankroto iškėlimo ieškovu buvo pripažintas ne įmonės savininkė, kuri pateikė pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei, o Vilniaus apskrities VMI. Tai galima laikyti kaip teisinio aiškumo išraiška, nes nurodyti, kad ieškovais laikomi visi kreditoriai gali būti nepakankamai apibrėžta;

⁶⁶ Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, t. 57(49). P. 82 – 94;

⁶⁷ Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914;

⁶⁸ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262

⁶⁹ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vilnius. Lietuvos teisės universitetas, 2004. p. 231;

Įmonės vadovo pareigą sustiprina ir atsakomybė, numatyta Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso⁷⁰ 50⁽⁶⁾ str. (Kreditorinių teisių pažeidimas) bei Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁷¹ 208 str. (Skolininko nesąžiningumas) ir 209 str. (Nusikalstamas bankrotas).

Tačiau praktikoje, įmonės vadovas nėra tas subjektas, kuris dažniausiai inicijuoja bankroto procesą, nors pastebima, kad santykinis procentas, palyginus 2007 metus su 2006 metais, didėja⁷². Taip pat, paminėtina tai, kad įsigaliojus ĮBĮ pakeitimams⁷³, buvo sugriežtinta įmonės vadovo atsakomybė – įstatymas papildytas 8 str. 4 d., kurioje numatyta, kad įmonės vadovas ar kitas asmuo (asmenys), įmonėje turintis teisę priimti atitinkamą sprendimą, privalo padengti žalą, kurią kreditoriai patyrė dėl to, kad įmonė pavėlavo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Nereti atvejai, kai teismai priimdami nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo, šiose nutartyse konstatuoja, kad įmonė jau buvo nemoki prieš metus ar net daugiau (tokiu būdu, konstatuojama, kad įmonės vadovas, savininkas (savininkai) neįvykdė pareigos - lauku pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo. Akivaizdu, kad dėl nesavalaikio (pavėluoto) bankroto bylos iškėlimo, sumažėja galimybė didesne apimtimi tenkinti kreditorių reikalavimus⁷⁴.

Taigi, galima daryti išvadą, kad pavėluotas įmonės vadovo kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo gali sąlygoti naujus ginčus dėl žalos atlyginimo, kuriuose atsakovu traukiamas įmonės vadovas. Pažymėtina, kad padaugėjo ieškinių, kuriuose bankroto administratoriai traukia atsakovais įmonių vadovus⁷⁵.

2.2. Bankrutuojančio subjekto kreditoriai

ĮBĮ tikslas yra reglamentuoti juridinių asmenų bankroto procesą taip, kad įmonių bankroto procedūros vyktų sklandžiai ir kuo geriau tenkintų bankrutuojančio asmens kreditorių interesus⁷⁶. Bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei sudarant sąlygas visiems

⁷⁰ Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1;

⁷¹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741;

⁷² <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php> // Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų eiga 2007 m.; įmonės vadovas 2007 ir 2006 metais inicijavo atitinkamai 22, 9 ir 20.3 procento visų bankroto bylų. (prisijungimo laikas 2008-09-06);

⁷³ Valstybės žinios, 2008, Nr. 65-2456;

⁷⁴ Tokiems argumentams, svarstant ĮBĮ pakeitimo klausimus, 2008-04-25 Seimo Ekonomikos komitetas pritarė, pateikdamas Komiteto išvados projektą Nr. XP-2850(2);

⁷⁵ Vilniaus apygardos teisme buvo išnagrinėta keletas bylų, dėl žalos atlyginimo įmonės vadovui. Pvz., 2-1645-30/2008, *bankrutuojanti UAB Žinija v. E. G.*;

⁷⁶ Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Juridprudencija, 2005, t. 77(69); p. 33-40;

kreditoriams bent iš dalies ir lygiomis galimybėmis tenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto⁷⁷.

ĮBĮ 5 str. 1 d. numato bankroto proceso iniciatorių ratą. Natūralu, kad tokia teisė suteikta ir kreditoriams. Kreditorius – bankroto teisinių santykių šalis, turinti reikalavimo teisę⁷⁸. ĮBĮ 3 str. apibrėžta, kad įmonės kreditoriai – tai turintys teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievoles ir įsipareigojimus fiziniai ir juridiniai asmenys⁷⁹.

Neabejotina, kad kreditorius, padavęs pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, byloje įgyja ieškovo (bankroto procese vadinamo pareiškėjo) teises ir pareigas. Ieškovo procesinė padėtis lemia tai, kad ieškovas reiškia tam tikrą materialinį teisinį reikalavimą atsakovui ir siekia, kad pareikštas reikalavimas būtų patenkintas. Asmuo, paduodantis pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, siekia, kad atsakovui būtų iškelta bankroto byla⁸⁰. Taigi darytina išvada, kad kreditorius, inicijuojantis bankroto procesą, turi dvejopo pobūdžio tikslus: visų pirma siekia, kad įmonei būtų iškelta bankroto byla, antra, siekia reikalavimo patenkinimo. Reikalavimas iškelti bankroto bylą skolininkui neturėtų būti savitiksliis dalykas, nes priešingu atveju tokį reikalavimą būtų galima vertinti kaip siekį pašalinti iš rinkos konkurentą ar kitais tikslais sužlugdyti įmonę⁸¹.

Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje daug diskusijų kelia kreditorių, kurie neinicijuoja bankroto proceso, o įstoja į procesą, kai jau iškelta įmonei bankroto byla, procesinė padėtis. Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas yra konstatavęs, kad po bankroto bylos į bylą įstoję kreditoriai, teismui nutartimi patvirtinus jų finansinius reikalavimus bankrutuojančiai įmonei, taip pat pripažintini trečiaisiais asmenimis be savarankiškų reikalavimų, nes jie į bylą įstojo turėdami tikslą ne siūlyti bankroto bylos iškėlimą atsakovui, o patenkinti savo finansinius reikalavimus skolininkui jau iškeltoje bankroto byloje. Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo konsultacijų teigė, kad po bankroto bylos iškėlimo į bylą įstoję kiti kreditoriai, teismui nutartimi patvirtinus jų finansinius reikalavimus, pripažintini trečiaisiais asmenimis su savarankiškais reikalavimais⁸².

Tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, yra byloje dalyvaujantys asmenys, kurie įsitraukia į jau prasidėjusį procesą ir turi visas ieškovo teises ir pareigas. Nuo bendraieškių jie skiriasi tuo, kad jų interesai gali nesutapti su pirminių šalių interesais. Bet kokių atveju, tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, turi turėti su ginčo dalyku susijusį

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2004, *Kauno apskrities VMI v. BUAB "Baltic Building Fund"*, b. kat. 125.6.;

⁷⁸ Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // *Juridprudencija*, 2005, t. 77(69); p. 33-40;

⁷⁹ Pažymėtina, kad įmonės kreditoriai buvo apibrėžti ir 1997 m. ĮBĮ redakcijoje; tuo tarpu 1992 m. ĮBĮ kreditorių sąvoka detalizuota nebuvo;

⁸⁰ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, - Vilnius, 2008; p.90;

⁸¹ Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // *Justitia*, 2007, Nr. 2(64), p. 12;

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. vasario 13 d. konsultacija Nr. A3-25;

savarankišką reikalavimą jau vykstančiame procese. Iš esmės tai yra savarankiškas ieškovas, kuris gali ginti savo teises visiškai savarankiškame procese, tačiau greitumo ir ginčo išnagrinėjimo teisingumo požiūriu tikslingiau visus šiuos reikalavimus nagrinėti vienoje byloje.

Tuo tarpu tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, iš esmės skiriasi nuo trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, tuo, kad procese jie nereiškia jokie savarankiško reikalavimo dėl ginčo dalyko. Tad šiuo požiūriu jie nėra ieškovai pirminių šalių atžvilgiu, kaip kad yra trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, atveju. Dauguma atvejų trečiųjų asmenų dalyvavimas procese pasireiškia grynai procesiniu suinteresuotumu bylos baigtimi. Vienas pagrindinių trečiųjų asmenų be savarankiškų reikalavimų dalyvavimo procese pagrindų yra pralaimėjusios ginčą šalies (ieškovo arba atsakovo) regresio teisė į trečiuosius asmenis ateityje⁸³.

Neabejojama, kad kreditorius turi savarankišką finansinį reikalavimą skolininkui, kuriam yra inicijuota bankroto procedūra. Savaimė suprantama, teismas nutartimi turi tuos reikalavimus patvirtinti. Savarankiško reikalavimo turėjimas negali būti trečiojo asmens be savarankiškų reikalavimų požymis (net ir lingvistiniu metodu aiškinant sąvokas). Todėl nepriklausomai nuo to, ar kreditorius dalyvavo inicijuojant bankroto bylos iškėlimą, ar ne, visi kreditoriai, išskyrus tuos, kurie pateikė pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, turėtų būti pripažinti trečiaisiais asmenimis, pareiškiančiais savarankiškus reikalavimus, kadangi nelogiška būtų procesinės padėties nustatymą sieti ne su materialiniu ar procesiniu suinteresuotumu byloje, o su įstojimo į bylą momentu⁸⁴.

2.3. Įmonės bankroto administratorius (likvidatorius)

Vienas pagrindinių dalyvių bankroto procese yra bankroto administratorius. ĮBĮ 11 str. 1 d. įtvirtinta, kad įmonės administratorius – tai teismo paskirtas fizinis arba juridinis asmuo, turintis teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas ir šią teisę įgijęs šio įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų nustatyta tvarka. Įmonės administratorius vykdo įmonės turto valdymą – išsaugo, išieško turtą iš įmonės skolininkų, parduoda turtą, įstatymų nustatyta tvarka patenkina kreditorių reikalavimus ir atlieka kitas jam pavestas užduotis.

Fizinis asmuo, siekiantis įgyti teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas, privalo:

1. būti nepriekaištingos reputacijos;
2. turėti aukštąjį ekonominį arba teisinį išsilavinimą;

⁸³ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2005; p. 633;

⁸⁴ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, - Vilnius, 2008; p.91;

3. per paskutiniuosius 3 metus turėti ne mažesnę kaip 2 metų bankroto administratoriaus padėjėjo darbo stažą arba teisės aktų nustatyta tvarka būti pripažintas advokatu;

4. išlaikyti kvalifikacijos egzaminą⁸⁵.

Juridinis asmuo, siekiantis įgyti teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas, privalo:

1. savo įstatuose būti nurodęs veiklos tikslą, susijusį su verslo ir valdymo konsultacijų veikla;

2. užtikrinti, kad ne mažiau kaip 1/3, bet ne mažiau kaip 2 juridinio asmens darbuotojai, vykdančys įmonės įstatuose nurodytą veiklą, tarp jų juridinio asmens vadovas, turėtų teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas;

3. tinkamai vykdyti mokesčines prievolės pagal mokesčių įstatymus ir mokesčines paskolos sutartį (jeigu ji buvo sudaryta)⁸⁶.

Taigi įmonės administratoriui keliami aukšti kvalifikacijos reikalavimai, kadangi valdant įmonės turtą gali prireikti atitinkamų įgūdžių, žinių. Taip pat įmonės administratorius turi būti sąžiningas, patikimas asmuo, o patikimumą suponuoja pareigų pobūdis ir atsakomybė.

Tačiau vien minėtų reikalavimų administratoriaus kandidatūrai nepakanka. Nagrinėjant administratoriaus skyrimo klausimą konkrečioje byloje būtina įvertinti ir byloje dalyvaujančių asmenų interesų užtikrinimą. Matyti, kad įmonės administratorius užtikrina tiek įmonės skolininkės, tiek įmonės kreditorių interesus, dėl to jis privalo būti nešališkas ir kompetentingas. Kad šis reikalavimas būtų įgyvendintas, teisės aktuose numatomi tam tikri draudimai, taikomi skiriant administratorius bankroto bylose.

Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės administratoriumi negali būti paskirtas:

1. kreditorius (su kreditoriumi darbo santykiais susijęs asmuo ar, kai kreditorius yra juridinis asmuo, jo organų narys);

2. asmuo, kuris pagal įstatymus ar kitus teisės aktus neturi teisės būti vadovu;

3. įmonės ar šios įmonės patronuojančios arba dukterinės įmonės savininkas, jos valdymo organų narys, vadovas, jo pavaduotojai (direktoriai), vyriausiasis finansininkas (buhalteris), akcininkas, nuosavybės teise turintis arba turėjęs per paskutinius 36 mėnesius iki bankroto bylos iškelimo daugiau kaip 10 procentų bankrutuojančios įmonės ar šios įmonės patronuojančios arba dukterinės įmonės akcijų. Šie apribojimai taikomi ir šiame punkte

⁸⁵ LR ūkio ministro įsakymas dėl teisės teikti įmonių bankroto ir restruktūrizavimo administravimo paslaugas fiziniams ir juridiniams asmenims suteikimo taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2006, Nr. 110-4180). Taisyklių 5 p.;

⁸⁶ LR ūkio ministro įsakymas dėl teisės teikti įmonių bankroto ir restruktūrizavimo administravimo paslaugas fiziniams ir juridiniams asmenims suteikimo taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2006, Nr. 110-4180). Taisyklių 12 p.;

nurodytiems asmenims, kurie dirbo bankrutuojančioje įmonėje ir buvo atleisti iš pareigų per paskutinius 36 mėnesius iki bankroto bylos iškelimo;

4. asmuo, turintis teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi⁸⁷.

Nors ĮBĮ nenumato baigtinio sąrašo administratoriaus įgaliojimų bankroto procese, siekiant užtikrinti administratoriaus objektyvumą bei bankroto bylos dalyvių interesų apsaugą, visi veiksmai ir jų tikslingumas privalo būti vertinami per kreditorių ir įmonės skolininkės interesų prizmę. Papildoma kreditorių ir įmonės skolininkės interesų užtikrinimo priemonė – privalomas civilinės atsakomybės draudimas (įsigalios nuo 2009 m. sausio 1 d.). Pažymėtina, kad toks reikalavimas įtvirtintas ir kitas profesijas reglamentuojančiuose teisės aktuose, kur subjektų veika susijusi su asmenų teisių įgyvendinimu ir gynimu⁸⁸.

Pačiam administratoriui nėra suteikta teisė pareikšti ieškinio dėl bankroto bylos iškelimo įmonei – jis negali būti bankroto byloje iniciatorius. Į procesą jis įstoja teismo procesiniu sprendimu: nors byloje dalyvaujantys asmenys gali siūlyti kandidatūrą, tačiau teismas nėra saistomas šių siūlymų ir motyvuotai gali atmesti vieną ar kitą kandidatūrą ir pareikalauti pateikti kitą kandidatūrą (ĮBĮ 11 str. 2 str.).

Įvertinus visus administratoriui būdingus požymius ir atliekamų funkcijų pobūdį, galima teigti, kad jo procesinė padėtis bankroto byloje yra unikali. Administratorius yra teismo paskirtas asmuo, kuris užtikrina tiek kreditorių, tiek bankrutuojančios įmonės interesus, pvz. kaip bankrutuojančios įmonės atstovas reiškia ieškinius siekdamas išieškoti įmonės debitorines skolas, iš kurių bus padengiami kreditorių finansiniai reikalavimai (ĮBĮ 11 str. 3 d. 8 p.). Administratorius procese veikia ir kaip kreditorių įgaliotas asmuo, pvz. kreditorių susirinkimo pirmininkas įmonės vardu sudaro su administratoriumi pavedimo sutartį (ĮBĮ 11 str. 5 d.).

Remiantis ĮBĮ 30 str. 4 d., administratorius atlieka likvidatoriaus funkcijas šio įstatymo nustatyta tvarka. Tačiau jo negalime tapatinti su ĮBĮ 7 str. nurodytu subjektu, galinčiu inicijuoti bankroto bylą įmonei iškelimą. Pagal ĮBĮ 7 str. 1 d., jeigu tuo metu, kai įmonė likviduojama įmonių veiklą reglamentuojančių kitų įstatymų nustatyta tvarka, išaiškėja, kad ji negalės įvykdyti visų savo įsipareigojimų, įmonės likvidatorius privalo nedelsdamas sustabdyti visus mokėjimus ir ne vėliau kaip per penkiolika dienų nuo šios būklės nustatymo dienos pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškelimo įmonei. Taigi, minimas likvidatorius yra subjektas, vykdomas likvidavimo procedūras kitų įstatymų nustatyta tvarka. Vienas iš teisės aktų, numatančių likvidavimo procedūras yra CK. Pagal CK 2.110 str. 2 d. likvidatorius turi juridinio

⁸⁷ LR ūkio ministro įsakymas dėl Teismo skiriamo bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių administratoriaus kandidatūros derinimo tvarka patvirtinimo (Valstybės žinios, 2003, Nr. 9-306), Tvarkos 7 p.;

⁸⁸ Privalomo civilinės atsakomybės draudimo reikalavimas įtvirtintas LR antstolių įstatymo (Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042) 17 str., LR advokatūros įstatymo (Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632) 20 str., LR notariato įstatymo (Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810) 6⁽²⁾ str.;

asmens valdymo organo teises ir pareigas, todėl natūralu, kad įstatymo leidėjas įpareigojo likvidatorių inicijuoti bankroto procesą ĮBĮ nustatytu atveju.

Atkreiptinas dėmesys, kad CK 2.113 str. numato likviduojamo juridinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarką. Ši tvarka taikoma neatsižvelgiant į tai, kuo remiantis likviduojamas juridinis asmuo, išskyrus bankroto atvejus⁸⁹. Tačiau būtent šio straipsnio antros dalies nuostatos prieštarauja ĮBĮ 7 str. 1 d. nuostatoms, t.y. CK 2.113 str. 2 d. nurodo, kad jeigu neužtenka lėšų visiems vienos eilės reikalavimams visiškai patenkinti, šie reikalavimai tenkinami proporcingai pagal priklausančią kiekvienam kreditoriui (išieškotojui) sumą. Tuo tarpu ĮBĮ nurodo, kad jei neužtenka lėšų visiems įsipareigojimas įvykdyti, likvidatorius ne vėliau kaip per 15 dienų turi kreiptis į teismą. Darytina išvada, kad vadovaujantis kreditorių interesų užtikrinimo principu, turėtų būti taikomos ĮBĮ nuostatos, dėl to CK 2.113 str. 2 d. turėtų būti panaikinta arba pakeista, nukreipiant į bankroto teisinius santykius reguliuojančius teisės aktus..

2.4. Teismas bankroto procese

CPK pamatinės idėjos – aktyvus teismas, proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principų įgyvendinimas, materialiosios tiesos nustatymo būtinumas, galimybių vilkinti procesą šalinimas, žodinio ir rašytinio bylos nagrinėjimo derinimas, procedūrų diferencijavimas atsižvelgiant į bylų specifiką ir pan. Įvertinus tai, galima konstatuoti, kad Lietuva pripažįsta Franco Kleino doktriną. Šis mokslininkas teigė, kad „sugaržytos teisėjo galios būtų išlaisvintos, o teismas kaip ir likusios valstybės institucijos tarnautų teisei, visuomenės gerovei bei socialinei taikai.“⁹⁰

Tenka pripažinti, jog civilinio procesas sukurtas tam, kad užtikrintų materialiai teisingų sprendimų priėmimą. Vienas iš įrankių šiam tikslui pasiekti – aktyvus teismo vaidmuo civiliniame procese, ypač tam tikros kategorijos bylose.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. skelbia, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Teisingumo vykdymas, be jokios abejonės, yra pagrindinė teismo funkcija, tačiau šią funkciją tinkamai įgyvendinti teismui padeda įstatymų leidėjo suteikiami papildomi instrumentai, kurie diferencijuojami atsižvelgiant į konkrečios teisinės prigimties bylų pobūdį bei keliamus tikslus⁹¹. Teisingumas vykdomas vadovaujantis visuotinai pripažintais civilinio proceso principais. Vienas iš jų skelbia, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Teismų ir teisėjų nepriklausomumo garantijos atspindi teismo ir

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. II dalis. Asmenys. Vilnius. Justitia, 2002, p. 232;

⁹⁰ Valančius V. Naujojo civilinio proceso kodekso naujovės // Teisės problemos. 2003, Nr. 1. p. 15.

⁹¹ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, - Vilnius, 2008; p.75;

teisėjų vaidmenį ne tik teisinių valstybės institucijų sistemoje, bet ir teisminės valdžios santykiu su kitomis valdžiomis⁹². Teisę į nešališką teismo procesą suponuoja būtent teismų nepriklausomumas.

Minėta, kad bankroto procese vyrauja tardomojo proceso mokyklos nulemtas teismo vaidmuo, kuris yra aktyvesnis nei įprastame civiliniame procese. Aktyvaus teismo, renkant įrodymus ir ginant viešąjį interesą, vaidmens realizavimas atsispindi pakankamai gausioje teismų praktikoje⁹³. Teismas tampa atsakingas ne tik už bylos eigą, bet ir už jos baigtį bei rezultatą⁹⁴. Teismui suteikiama teisė, daugelių atveju, atlikti tam tikrus veiksmus ar priimti tam tikrus sprendimus, kurių proceso dalyviai tiesiogiai neprašo. Tačiau vien dėl to, dispozityvumo principas nėra visiškai paneigiamas. Tokie teismo veiksmai yra būtini tam, kad bankroto procesas vyktų operatyviai, taip pat, kad nebūtų pažeisti su įmonės bankroto procesu susijusių, bet bankroto procese tiesiogiai nedalyvaujančių asmenų interesai. Teismo ypatinga padėtis plačiau bus atskleista toliau nagrinėjant atskiras bankroto bylų nagrinėjimo stadijas.

Taigi, matyti, kad bankroto proceso dalyviai, priklausomai, nuo to, kuriai grupei yra priskirti, išsiskiria tam tikrais požymiais ir atlieka savitą vaidmenį bankroto procese. Išnagrinėjus bankroto teisinių santykių dalyvius ir jų požymius bei palyginus jų funkcijas su civilinio proceso dalyviais, galima daryti išvadą, kad bankroto proceso dalyviai *per se* jau gali būti laikomi bankroto proceso ypatumu.

⁹² Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas: daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/LTU, - Vilnius, 2000. P. 23.

⁹³ Pvz., Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006-10-12 nutartis civilinėje byloje Nr. 2-576/2006, UAB „Vershva“ v. BAB „Sunonis“; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-690/2008, Tauragės apskrities VMI v. UAB „Stoniškių žara“;

⁹⁴ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, - Vilnius, 2008; p. 73;

3 dalis. BANKROTO BYLŲ NAGRINĖJIMAS TEISME

Civilinės bylos nagrinėjimas teisme skirstomas į tam tikrus etapus - stadijas, atsižvelgiant į kiekvienai jų keliamus tikslus. Civilinio proceso stadija suprantama kaip procesinių veiksmų ir kaip jų rezultatas susiklosčiusių procesinių teisinių santykių tam tikram proceso tikslui pasiekti visuma⁹⁵. Civilinio proceso doktrinoje esama proceso skirstymų į tokias stadijas:

- Civilinės bylos iškėlimas;
- Pasirengimas civilinės bylos nagrinėjimui teisme;
- Bylos nagrinėjimas iš esmės;
- Neįsiteisėjusių teismo sprendimų peržiūrėjimas apeliacine tvarka;
- Vykdomo procesas;
- Įsiteisėjusių teismo sprendimų peržiūrėjimas kasacine tvarka;
- Proceso atnaujinimas.

Ginčo teisenos tvarka nagrinėjamos bylos, kylančios iš įvairių teisinių santykių, todėl netikslinga visoms byloms nustatyti tokią pačią nagrinėjimo tvarką. Taigi ne kiekvienoje byloje pasireiškia visos civilinio proceso stadijos. Tai priklauso ne tik nuo ginčo pobūdžio, bet ir nuo šalių valios, bylos kategorijos, ginčo dalyko dydžio ir pan.

Atsižvelgiant į bankroto bylų nagrinėjimo ypatumus, išskiriamos kiek kitokios bankrot bylos stadijos:

- Civilinės bylos, gavus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, iškėlimas (CPK 137 str. 1 d.);
- Pasirengimas nagrinėti klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo;
- Bankroto bylos iškėlimas;
- Bankroto bylos nagrinėjimas;
- Bankrutavusios įmonės likvidavimas.⁹⁶

ĮBI įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, kuris leidžia nuosekliai vykdyti įmonės bankroto procedūras tam tikromis stadijomis ir eiliškumu⁹⁷. Toks reglamentavimas neleidžia grįžti prie tų bankroto procedūros stadijų ir etapų, kurie jau buvo atlikti ir bankroto bylą nagrinėjančio teismo patvirtinti. Įvertinus šį bankroto bylų nagrinėjimo ypatumą, tikslinga panagrinėti kiekvienai stadijai būdingus požymius.

⁹⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius. Justitia, 2003 p.47;

⁹⁶ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, - Vilnius, 2008; p.105;

⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-589/2008, AB „Saurix Petroleum v. UAB „Albara“;

3.1. Civilinės bylos, gavus pareiškimą dėl bankroto bylos, iškėlimo ypatumai

Šioje stadijoje, galima sakyti, dar nepradedamas bankroto procesas – tiesiog išsprendžiamas pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo klausimas: ar atitinka procesiniams dokumentams keliamus reikalavimus ir pan. Kadangi šis klausimas ĮBĮ nėra aptartas, būtina vadovautis CPK 1 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, kad Kodeksas taikomas nagrinėjant bylas dėl ginčų, kylančių iš privatinųjų santykių, tarp jų ir bankroto bylas, išskyrus išimtis, kurias nustato kiti Lietuvos Respublikos įstatymai. Ši stadija dar nėra pats bankroto procesas, tačiau ieškinio [šiuo atveju pareiškimo] priėmimas ir civilinės bylos iškėlimas sukelia tam tikrų materialųjų bei procesinių teisinių padarinių⁹⁸. Vadinasi, išsprendus pareiškimo priėmimo klausimą, kartu dar nesprendžiama dėl bankroto bylos iškėlimo, tačiau jo nagrinėjimui padedamas svarbus pagrindas. Pareiškimo padavimas dar nereiškia, kad besąlygiškai bus iškelta bankroto byla. Šios sąlygos tik suteikia teisę ĮBĮ 5 str. išvardintiems asmenims pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo⁹⁹.

3.1.1. Iškėlimą inicijuojantys subjektai, jų teisės ir pareigos

Apie byloje dalyvaujančių asmenų procesinę padėtį jau buvo kalbėta ankstesniame skyriuje. Šiame poskyryje tikslinga pakalbėti apie iniciatorių teises ir pareigas civilinės bylos iškėlimo stadijoje.

Bankroto proceso iniciatyvos teisę turinčius asmenis pagal privalomumą pareikšti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo galima suskirstyti į dvi grupes:

- pirma, asmenis, turinčius teisę paduoti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo;
- asmenis, turinčius pareigą paduoti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo¹⁰⁰.

Pagal ĮBĮ 5 str. pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei pateikti teismui gali:

- √ Kreditorius (kreditoriai)¹⁰¹;
- √ Savininkas (savininkai)¹⁰²;
- √ Įmonės administracijos vadovas¹⁰³;

⁹⁸ Plačiau žr. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2007; p. 91-96;

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. vasario 13 d. konsultacija Nr. A3-25;

¹⁰⁰ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008; p.85;

¹⁰¹ Pvz., Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. B2-1814-30/2008, *VSDFV Švenčionių skyrius v. UAB „Gelitmeda“*;

¹⁰² Pvz., Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. B2-1034-38/06 (B2-361-578/2008), *D. G. v D. Galinienės II*;

√ Likvidatorius¹⁰⁴.

Išanalizavus ĮBĮ 6 str., 7 str. ir 8 str. galima teigti, kad kreditoriai turi teisę, o likusieji galimi iniciatoriai turi pareigą – vadinasi, privalo kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo įmonei.

Kreditoriaus kreipimasis į teismą su pareiškimu dėl bankroto bylos iškelimo įmonei – vienas iš galimų kreditoriaus teisių įgyvendinimo būdų. Tačiau, kad ši kreditoriaus teisė būtų įgyvendinta tinkamai, būtina vadovautis teisės aktuose nustatyta tvarka. ĮBĮ 6 str. numato reikalavimus kreditoriams, kad jie įgytų teisę kreiptis į teismą – būtina laikytis ikiteisminės ginčo sureguliuavimo tvarkos, pagal kurią kreditorius turi informuoti įmonę apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo. Šia nuostata siekiama užtikrinti tiek įmonės-skolininkės (ji gali numatyti išsipareigojimų nevykdymo pasekmes), tiek kreditorių (numatytas pakankamai trumpas terminas skolai padengti) teises ir teisėtus interesus. Įsigaliojus ĮBĮ pakeitimams¹⁰⁵, buvo atsisakyta trijų mėnesių termino, kurį turi viršyti skoliniai įmonės išsipareigojimai. Vertinant subjekto gebėjimą ar negebėjimą laiku vykdyti savo prievolės (nemokumą) nėra būtina visais atvejais sieti skolos pradelsimo laikotarpio su skolininko turtine būkle¹⁰⁶. Autorės nuomone, tokia reglamentacija yra visiškai pateisinama kreditorių interesų užtikrinimo tikslais. Be to, kreditorius yra saistomas CK 1.5 str. įtvirtintais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais bei ikiteisimine ginčo sureguliuavimo tvarka, todėl skolininkas, kreditoriaus įspėtas ĮBĮ numatytais terminais, gali imtis priemonių patenkinti kreditorių reikalavimą.

Kreditorius prie pareiškimo teismui dėl bankroto bylos iškelimo turi pridėti dokumentus, patvirtinančius skolininko išsipareigojimus, jų apimtį, įvykdymo terminus, faktinį išsipareigojimų įvykdymą, taip pat dokumentus, kad skolininkui buvo įteiktas pranešimas apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, pranešimo kopiją (ĮBĮ 6 str. 1 d.). Taigi matyti, kad kreditoriui pateikiant pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, nebūtina teikti dokumentų dėl įmonės nemokumo.

Tuo tarpu iniciatoriams, kuriems pareiškimo dėl bankroto bylos iškelimo padavimas yra pareiga, būtina nurodyti aplinkybes ir pateikti dokumentus, pagrindžiančius įmonės nemokumą. Asmuo, paduodamas pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškelimo įmonei tapus nemokia, prie pareiškimo turi pridėti įmonės kreditorių ir skolininkų sąrašą, nurodydamas jų

¹⁰³ Pvz., Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. B2-891-450/2008, *Administracijos vadovas (direktorius) V. P. v. UAB „Naujasodžio mėsa“*;

¹⁰⁴ Pvz., Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. B2-907-38/2006, *likvidatorius S.K. v. E. Zavišos individuali vairuotojų apmokymo įmonė*;

¹⁰⁵ Valstybės žinios, 2008, Nr. 65-2456;

¹⁰⁶ Taikomas mokslinis tyrimo darbas „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“ Vilnius, 2006, p. 20; ši studija buvo pagrindas ĮBĮ pakeitimams // Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36 ir 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo projekto 2008 m. vasario 14 d. aiškinamasis raštas Nr. XP-2850;

skolas ir prievolių vykdymo terminus, finansinės atskaitomybės už paskutiniuosius metus ir paskutinį ataskaitinį laikotarpį iki pareiškimo padavimo dienos dokumentus, duomenis apie įkeistą turtą ir kitus įsipareigojimus (ĮBĮ 8 str. 2 d.). Gali būti pateikiama ir kitų dokumentų, kurie gali būti svarbūs bankroto bylai.

Atkreiptinas dėmesys, kad bankroto bylų iniciatoriai neturi pateikti žyminio mokesčio kvito, kadangi CPK 83 str. 1 d. 9 p. numato, kad nuo žyminio mokesčio mokėjimo atleidžiami ieškovai ir turtinius reikalavimus pareiškiantys asmenys – bankroto ir restruktūrizavimo bylose. Šia nuostata įstatymų leidėjas siekė apsaugoti kreditorių interesus, nes žyminis mokestis, ypač jei jis asmeniui yra didelis, gali apsunkinti kreipimąsi į teismą su pareiškimu dėl bankroto bylos iškėlimo. Be to, siekiama, kad kreditoriai nepatirtų papildomų išlaidų (pvz., darbuotojas, kuris negauna algos). Taip pat, siekiama apsaugoti ir skolininko interesus, kadangi iniciatoriams, kurie privalo kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, gali būti žyminio mokesčio dydžiu padidinama skolų našta, jei šią sumą reikėtų skolintis.

3.1.2. Pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo. Bankroto bylų teisingumas

Teisingumas – tai bendrosios kompetencijos teismams priskirtinų bylų pasiskirstymas tarp šios teismų sistemos grandžių teismų sistemos viduje (apylinkės ar apygardos) bei tarp tos pačios teismų grandies konkrečių teismų (nustatomas konkretus apylinkės ar apygardos teismas¹⁰⁷). Taigi besikreipiantis į teismą asmuo privalo pasirinkti kompetentingą teismą kilusį ginčą spręsti, ginti įstatymo saugomą interesą¹⁰⁸. ĮBĮ 5 str. 3 d. numatyta, kad pareiškimai pateikiami vietovės, kurioje yra įmonės buveinė, apygardos teismui raštu CPK nustatyta tvarka. Pagal CK 2.49 str. 1 d. juridinio asmens buveinė laikoma ta vieta, kurioje yra nuolatinis jo valdymo organas. Pažymėtina, kad juridinio asmens buveinė turi būti nurodyta steigimo dokumentuose. Jei ji, keičiama, atitinkamai pakeitimai turi būti daromi ir steigimo dokumentuose¹⁰⁹. Vadinasi Lietuvoje galioja inkorporacijos principas, pagal kurį juridinio asmens buveinė nustatoma remiantis jos registravimo vieta (kur yra jos valdymo organai), o ne pagal verslo buvimo vietą. Įtvirtinus buveinės vietą remiantis verslo buvimo kriterijumi, gali būti problemiška nustatyti teisingumą, jei įmonė vykdo veiklą keliuose apygardose ar apima visą Lietuvos teritoriją. Tai paaiškinama viešumo ir apibrėžtumo principu: asmenims turėtų būti prieinama informacija apie juridinio asmens buveinę. O kadangi kiekvienas juridinis asmuo turi

¹⁰⁷ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2006; p. 149;

¹⁰⁸ Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija, 2006 (80) p. 123-133;

¹⁰⁹ Teisingumo klausimas buvo nagrinėtas Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. sausio 16 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-11/2003, UAB „Elduva“ v. UAB „Ekama“;

būti įregistruojamas juridinių asmenų registre (CK 2.62 str. 1 d.), tai jo buveinė nustatoma pagal šio registro duomenis. Apibrėžtumo principas leidžia išvengti situacijų, kai bankroto procesas inicijuojamas keliuose teismuose. Rūšinį teisingumą, kuomet pareiškimas paduodamas būtent apygardos teismui (tai vėlgi galima būtų laikyti dar vienu bankroto proceso ypatumu), galima būtų paaiškinti tiesėjų kompetencija ir patirtimi, kuri gali būti kaip vienas iš požymių, užtikrinančių viešąjį interesą. Pažymėtina, kad apygardos teismuose yra civilinis ir baudžiamasis skyrius (Teismų įstatymo 18 str. 2 d.), kas leidžia teisėjams specializuotis konkrečiose teisės šakose. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 1992 m. ĮBĮ teismas, į kurį turėjo kreiptis asmuo dėl bankroto bylos iškėlimo, nebuvo nurodytas. Tai galima paaiškinti tuo, kad vyko teismų reforma, kurios pabaiga laikytina Teismų įstatymo priėmimas 1994 metais. Apygardų teismai buvo įkurti tik po šios reformos. 1997 m. ĮBĮ jau buvo numatytas bankroto bylų rūšinis teisingumas apygardos teismams.

Minėta, kad dokumentas, su kuriuo iniciatoriai kreipiasi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, ĮBĮ įvardijamas pareiškimu. Ginčo teisenoje procesinis dokumentas turėtų būti ieškinys, kuris suprantamas kaip suinteresuoto asmens kreipimasis į teismą civilinio proceso nustatyta tvarka bei vadovaujantis civilinės, darbo, šeimos ar kitų teisės šakų normomis, su reikalavimu apginti pažeistą ar ginčijamą teisę, remiantis konkrečiomis aplinkybėmis ir įrodymais, patvirtinančiais šias aplinkybes¹¹⁰. Tuo tarpu pareiškimu inicijuojamos bylos, nagrinėtinos ypatingąja teise. Dėl to gali kilti tam tikrų abejonių dėl sąvokos tinkamumo. Tačiau mokslinėje doktrinoje šis pasirinkimas yra logiškai pagrįstas. Įstatymų leidėjas šio procesinio dokumento pavadinimą susiejo ne tik su asmens, turinčio reikalavimo teisę į pažeistų teisių ar įstatymų saugomų interesų gynimą, bet ir suinteresuoto asmens (pavyzdžiui, įmonės savininko ar vadovo) pareiga inicijuoti nerentabilaus ūkio subjekto likvidavimo dėl nemokumo procedūras¹¹¹.

Pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo turiniui ir formai keliami CPK 111 str., 135 str. numatyti procesiniams dokumentams ir ieškinio turiniui nustatyti bendrieji reikalavimai. Tačiau šiuos reikalavimus reikia vertinti kritiškai. Doktrinoje esama diskusijų dėl CPK 137 str. 1 d. 5 p. įtvirtinto reikalavimo ieškinyje pareikšti nuomonę dėl sprendimo už akių priėmimo. ĮBĮ jokių išlygų dėl šio reikalavimo nenumato, todėl galima būtų daryti išvadą, kad ir pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo šį reikalavimą turi atitikti¹¹². Pats pavadinimas – „už akių“ – parodo, jog toks sprendimas priimamas nedalyvaujant vienai iš šalių: „jis priimamas neišklausius

¹¹⁰ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2006; p. 449;

¹¹¹ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008; p.95;

¹¹² Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // Justitia, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20;

piktnaudžiaujančios savo teisėmis šalies, sąžiningos šalies prašymu¹¹³. Tam tikros kategorijos bylose (pavyzdžiui, šeimos) sprendimas už akių yra draudžiamas ir tą imperatyviai numato teisės normos. Tačiau tai nereiškia, kad šiose bylose proceso koncentracija nėra aktuali. Proceso koncentruotumą (...) siekiama užtikrinti tokiais būdais, kaip pavyzdžiui, teismo teisė savarankiškai rinkti įrodymus ir taip užtikrinti greitą procesą – dėl to tikėtina, jog byla materialiaja prasme bus išspręsta teisingai¹¹⁴. ĮBĮ sprendimo už akių draudimo nenumato, vadinasi, šio instituto taikymas galėtų būti įmanomas. Akivaizdu, kad tokia pozicija nebūtų suderinama su reikalavimu ginti viešąjį interesą bankroto bylose, saugoti ir kreditorių, ir įmonės, kuriai prašoma iškelti bankroto bylą, interesus, todėl byloje dalyvaujančių asmenų pasyvumas bankroto bylose neturėtų sukelti tokių procesinių padarinių, kokie kyla nagrinėjant bylas įprasta tvarka¹¹⁵. Taigi, pripažinus viešojo intereso apsaugą, darytina logiška išvada, kad sprendimo už akių taikymas šios kategorijos bylose yra negalimas. Siekiant aiškumo, įstatymų leidėjas turėtų tokį draudimą įtvirtinti teisės normose.

Atkreiptinas dėmesys, kad specialūs pagrindai, kuriais remiantis teismui teikiamas pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei, numatyti ĮBĮ 4 str., taip pat turi atsispindėti pareiškime. Šiame straipsnyje numatyti pagrindai yra:

- 1) įmonė laiku nemoka darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų¹¹⁶;
- 2) įmonė laiku nemoka už gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), negrąžina kreditų ir nevykdo kitų sandoriais prisiimtų turtinių įsipareigojimų¹¹⁷;
- 3) įmonė laiku nemoka įstatymų nustatytų mokesčių, kitų privalomųjų įmokų ir (arba) priteistų sumų¹¹⁸;
- 4) įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų¹¹⁹;
- 5) įmonė neturi turto ar pajamų, iš kurių galėjo būti išieškomos skolos, ir dėl šios priežasties antstolis grąžino kreditoriui vykdomuosius dokumentus. Įstatymas preziumuoja, kad nepavykus antstoliui priverstine tvarka įvykdyti vykdomajame dokumente nustatytą reikalavimą, bankroto proceso inicijavimas yra pagrįstas (finansinė įmonės būklė parodo, kad įmonė yra

¹¹³ Ambrasaitė G. Pasiruošimo teismiam bylos nagrinėjimui stadija naujame Civilinio proceso kodekse // *Jurisprudencija* t. 28 (20). 2002. p. 155-163;

¹¹⁴ Jonaitis M. Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai pagal Naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą // *Jurisprudencija*, 2003, t. 42(34); p.121-129;

¹¹⁵ Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // *Justitia*, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20;

¹¹⁶ Pvz., Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. B2-1346-30/2008, P.P. v. UAB „Livaso“; Vilniaus apygardos teismo byla Nr. B2-781-560/2008, V. Ž. v. UAB „Digenis“;

¹¹⁷ Pvz., Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. B2-1629-30/2008, UAB „Klijų pasaulis“ v. UAB „Ivija“;

¹¹⁸ Pvz., Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. B2-257-30/2008, VSDFV Vilniaus skyrius v. UAB „Statybų industrija“;

¹¹⁹ Pvz., Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. B2-46-258/2008, LR draudimo priežiūros komisija v. UABD „INGO Baltic“; Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. B2-1034-38/06 (B2-361-578/2008), D. G. v D. Galiniėnės IĮ (pati atsakovė apie savo nemokumą paskelbė viešai 2005-12-15 dienraštyje „Lietuvos rytas“);

nepajėgi vykdyti prisiimtų įsipareigojimų ir prievolių), o bankroto proceso pradžios atidėjimas tokiu atveju yra beprasmiš¹²⁰.

Šie straipsnyje nurodyti pagrindai yra alternatyvūs, kas reiškia, kad pakanka vieno iš jų pateikti pareiškimui dėl bankroto bylos iškėlimo. Pažymėtina, kad šie pagrindai gali lemti skirtingą bankroto proceso iniciatorių ratą.

3.1.3. Teismo veiksmai, gavus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo

ĮBĮ nenumato jokios specialios tvarkos pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo klausimui spręsti, todėl taikoma bendra taisyklė, numatyta CPK 137 str. 1 d. ir 290 str. Pagal ją, ieškinio priėmimo klausimą teismas išsprendžia priimdamas rezoliuciją¹²¹ arba nutartį. Vadinas, pagal bendrąsias taisykles pareiškimas paskiriamas konkrečiam teisėjui, kadangi pagal taisyklę, numatytą CPK 62 str. 2 d., apygardų teismuose bylas, kurios yra nagrinėjamos pirmąja instancija, nagrinėja vienas teisėjas, o ne teisėjų kolegija. Išsprendus pareiškimo priėmimo klausimą, užvedama civilinė byla (dar ne pati bankroto byla), jai suteikiamas atitinkamas numeris.

Sistemiškai taikant CPK 137 str. ir 138 str., teismas gali:

- pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo priimti (pareiškimas atitinka visus teisės aktuose numatytus reikalavimus);
- atsisakyti priimti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo (CPK 137 str. 2 d. numatytais pagrindais);
- nustačius, kad pareiškimas neatitinka jam keliamų reikalavimų, nustatyti terminą trūkumams pašalinti (CPK 138 str. nuostatas reikėtų suprasti šiek tiek plačiau – tikrinama, ar pareiškimas atitinka ne tik CPK 135 str. numatytus reikalavimus, bet ir ĮBĮ numatytuosius, pvz., ar pateikti dokumentai, įrodantys skolininko informavimą apie ketinimą kreiptis į teismą ir pan.).

Teismas turi išspręsti pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo klausimą per 10 dienų nuo jo registravimo teisme dienos. Jei prašoma taikyti laikinąsias apsaugos priemones, priėmimo klausimas turi būti išręstas ne vėliau kaip per 3 dienas (CPK 137 str. 3 d.).

Laikiniųjų apsaugos priemonių instituto paskirtis siejama su tuo, kad, nepaisant teismo ir vykdymo proceso tinkamo įgyvendinimo, vis tiek galima situacija, kai kreditoriaus teisės teismo priverstinio vykdymo procese nebus apgintos¹²². CPK 144 str. 3 d. įgalina teismą taikyti laikinąsias apsaugos priemones bet kurioje civilinio proceso stadijoje, todėl nepaisant to,

¹²⁰ Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002, Nr. 2-3, p.59;

¹²¹ Dažniausiai pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo priimamas teisėjo rezoliucija.

¹²² Smaliukas K. Kreditoriaus interesų apsaugos priemonės bankroto atveju // Juristas, 2007, Nr. 10; p.10-17;

kad ĮBĮ laikinųjų apsaugos priemonių taikymas numatytas tik apibrėžiant parengiamąją stadiją, ši klausimą bankroto byloje (ar dar tik sprendžiant klausimą dėl pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo) teismas gali išspręsti bet kurioje stadijoje, netgi nepriklausomai nuo to, ar buvo suinteresuotų asmenų prašymas ar ne (ĮBĮ 9 str. 2 d. 5 p.). Tai yra speciali norma bendrosios CPK 144 str. nuostatos atžvilgiu, kadangi šia teismo teise įgyvendinama efektyvi viešojo intereso apsauga.

3.2. Pasirengimo stadijos civilinėje byloje dėl bankroto bylos iškėlimo ypatumai

Iškeltos civilinės bylos neįmanoma nedelsiant pradėti nagrinėti teismo posėdyje ir priimti teismo sprendimą¹²³. Išsprendus klausimą dėl pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo, prasideda kita – parengiamoji stadija, kurioje nagrinėjamas klausimas jau dėl bankroto bylos iškėlimo. Šiai stadijai keliamas tikslas – tinkamas pasiruošimas teisminiam bylos nagrinėjimui ir bylos išnagrinėjimas per vieną teismo posėdį¹²⁴. Pasirengimo nagrinėti bankroto bylą stadija ypač svarbi, kad būtų įgyvendinti civilinio proceso principai – ekonomiškumas, koncentracija, operatyvumas. Siekiant, kad byla būtų išnagrinėta operatyviai ir kuo ekonomiškiau, teisminis bylos nagrinėjimas turėtų prasidėti tik po to, kai tiek teismui, tiek bylos šalims yra visiškai aiški ginčo esmė – abiejų šalių reikalavimai, atsikirtimai ir įrodymai, patvirtinantys tuos reikalavimus ir atsikirtimus¹²⁵. Taigi ši stadija yra viena svarbiausių civiliniame procese, nes jos metu yra surenkami įrodymai, kuriais remiantis teismas gali tinkamai įvertinti faktines bylos aplinkybes ir įmonės skolininkės finansinę būklę.

Tinkamai pasiruošti bankroto bylos iškėlimo klausimui spręsti, ĮBĮ taip pat įtvirtinta pasirengimo stadija. Remiantis taisykle, kad bankroto byla prasideda nuo jos iškėlimo, teigtina, kad paruošiamieji darbai (t.y. pasirengimo stadija) dar nėra bankroto procesas, tačiau jos vaidmuo yra bene svarbiausias bankroto bylos likimui.

3.2.1. Procesiniai terminai

Skirtingai nei CPK, kuris nenumato pasirengimo stadijai konkretaus termino, ĮBĮ 9 str. 4 d. numatyta, kad teismas arba teisėjas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo pareiškimo gavimo

¹²³ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008; p.105;

¹²⁴ Ambrasaitė G. Pasiruošimo teisminiam bylos nagrinėjimui stadija naujame Civilinio proceso kodekse // Jurisprudencija, 2002, t. 28(20); p.155-163;

¹²⁵ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2007; p. 191;

dienos priima nutartį iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją iškelti. Iš pirmo žvilgsnio galima būtų daryti išvadą, kad ši norma apibrėžia pasirengimo nagrinėti bankroto bylą teisme stadijos terminą. Tačiau taip gali būti ne visada. Minėta, kad pareiškimui dėl bankroto bylos iškėlimo, kaip procesiniam dokumentui, gali būti taikomas trūkumų šalinimo institutas. CPK 115 str. 2 dalyje nustatyta, kad jei procesiniai dokumentai neatitinka jų formai ir turiniui keliamų reikalavimų arba nesumokėtas žyminis mokestis, teismas priima nutartį ir nustato pakankamą terminą, tačiau ne trumpesnę kaip septynios dienos trūkumams šalinti. Jei byloje dalyvaujantis asmuo pagal teismo nurodymus ir per nustatytą terminą pašalina trūkumus, procesinis dokumentas laikomas paduotu pradinio jo pateikimo teismui dieną. Vadinasi, vieno mėnesio terminas, numatytas ĮBĮ 9 str. gali būti skirtas ne vien pasirengimui, o ir civilinės bylos iškėlimo klausimui spręsti. Dėl to, autorės nuomone, tikslinga yra pasirengimui nagrinėti bankroto bylą teisme terminą skaičiuoti ne nuo pareiškimo gavimo dienos, o nuo civilinės bylos iškėlimo dienos.

Kitas svarbus aspektas terminų skaičiavimui – įmonės vadovo pareiga ne vėliau kaip per 5 dienas nuo dokumentų gavimo pateikti teismui įmonės kreditorių ir skolininkų sąrašus, kuriuose nurodyti jų adresai, įsipareigojimų ir skolų sumos, atsiskaitymo terminai, praėjusių finansinių metų ir ataskaitinių finansinių metų laikotarpio iki kreditorių pareiškimo pateikimo teismui dienos finansinių ataskaitų rinkinį, informaciją apie teismuose iškeltas bylas bei išieškojimus ne ginčo tvarka, įkeistą turtą ir kitus įsipareigojimus (ĮBĮ 9 str. 1 d.). Vadovui nepateikus reikiamų dokumentų, bylos eiga gali būti labai apsunkinama, dėl ko teismas gali nespėti per vieną mėnesį išspręsti bankroto bylos iškėlimo klausimo. Siekiant įmonių administracijas skatinti tinkamai bendradarbiauti procese, ĮBĮ buvo įtraukta nuostata – kaip tam tikra proceso operatyvumo garanto išraiška – kad teismas gali paskirti iki 10 tūkstančių litų baudą¹²⁶.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismas dėl svarbių priežasčių gali pratęsti pasirengimo nagrinėti bankroto bylą teisme terminą, bet ne ilgiau kaip vieną mėnesį. Svarbių priežasčių sąrašas nėra nurodytas, vadinasi, teismas svarbių priežasčių buvimą vertina, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes. Šiuo klausimu teismas priima motyvuotą nutartį. Pažymėtina, kad dažniausiai svarbia priežastimi įvardijamas būtent dokumentų nepateikimas¹²⁷.

Pastebėtina, kad kituose įstatymuose gali būti numatytas specialus terminas bankroto bylai iškelti arba atsisakyti ją iškelti. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo¹²⁸ 129 str. 2 d. numatyta, kad teismas Draudimo priežiūros komisijos pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo

¹²⁶ Valstybės žinios, 2008, Nr. 65-2456;

¹²⁷ Pvz. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-2591-30/2007, UAB „Artakija“ v. UAB „Balsantas“; Vilniaus apygardos teismo 2008 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-1692-30/2008, LUAB „Mekagra“ v. UAB „Ekoela“;

¹²⁸ Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246;

išnagrinėja per 7 dienas. Toks trumpas terminas numatytas, kadangi tai gali turėti įtakos kreditorių daugtui (keliolikai ar keliems šimtams tūkstančių draudėjų ir apdraustųjų). Be to, Draudimo priežiūros komisija, stebinti draudimo bendrovių veiklą, paprastai pagrįstai ir motyvuotai kreipiasi į teismą dėl bankroto iškelimo bei pateikia reikalingus dokumentus. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos bankų įstatymas¹²⁹ nenumato specialių pasirengimo nagrinėti terminų, tačiau 84 str. 2 d. įtvirtinta norma, kad banko bankroto bylą teismas iškelia, tik jeigu yra priežiūros institucijos (t.y. Lietuvos banko) išvada dėl banko nemokumo. Teisinių santykių, iš kurių kyla bankroto santykiai, pobūdis suponuoja operatyvumo ir koncentruotumo principo taikymą, kai banko ar kitos kredito įstaigos bankrotas gali būti susijęs su ekonominiu stabilumu ir visuotine gerove bei pasitikėjimu valdžios institucijomis.

3.2.2. Pasirengimo nagrinėti bankroto bylą stadijos etapai

Visas pasirengimo teismiam bylos nagrinėjimui procesas sąlygiškai gali būti padalytas į du etapus:

- teismo parengiamieji veiksmai, siekiant tinkamai pasirengti teismiam bylos nagrinėjimui;
- pasirengimas teismiam bylos nagrinėjimui¹³⁰.

Pirmasis etapas apima visus procesinius veiksmus iki nutarties parinkti pasirengimo teismiam nagrinėjimui būdą (CPK 225 str.). Antrasis etapas prasideda nutartimi dėl pasirengimo teismiam nagrinėjimui būdo iki nutarties skirti bylą nagrinėti teismo posėdyje (CPK 232 str.).

Tačiau nagrinėjant bankroto bylas, galima šiek tiek kitokia situacija. Savaimė suprantama, jei pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo pareiškia kreditorius, viskas vyksta pagal CPK numatytą tvarką: įmonė įpareigojama pateikti atsiliepimą ir reikalaujamus dokumentus. Tačiau kreditorius yra tik vienas iš galimų bankroto bylos iniciatorių, ir jei, pavyzdžiui, įmonės savininkas pateikia pareiškimą dėl bankroto iškelimo įmonei, susidarytų situacija, kad jis kartu turėtų pateikti ir atsiliepimą. Šiuo atveju vertėtų sutikti su V. Mikuckienės nuomone, kad įstatymų leidėjas, tais atvejais, kai pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo paduoda įmonės vadovas ar savininkas (savininkai), turėtų numatyti išimtį iš bendros taisyklės, kuria remiantis įmonė skolininkė būtų atleidžiama nuo pareigos pateikti atsiliepimą į pareiškimą dėl bankroto

¹²⁹ Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832;

¹³⁰ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2007; p.208;

bylos iškėlimo¹³¹, nes įmonės vadovas, veikdamas įmonės-skolininkės interesais ir paduodamas pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, jau išreiškė savo (kartu ir įmonės) poziciją, o reikalavimas jam dar dėl to paties klausimo pateikti atsiliepimą, tik formaliai prailgintų procesą.

IBĮ nenumato prioritetinio pasirengimo nagrinėti bankroto bylos iškėlimo klausimą būdo, dėl to reikėtų vadovautis bendrosiomis nuostatomis, įtvirtintomis CPK, bei konkrečia situacija. Teismas gali pasirinkti vieną iš dviejų pasirengimo būdų: paruošiamųjų dokumentų arba pasirengimas parengiamajame posėdyje. Jei šalys yra tinkamai atstovaujamos, teismas privalo paskirti pasirengimą paruošiamųjų dokumentų būdu. Nors ši norma nėra absoliuti, ir teismas atsižvelgdamas į tai, kad galimai parengiamajame posėdyje bus išsamiau pasirengta, gali skirti žodinį pasirengimo būdą. Todėl teisės doktrinoje teigiama, kad teismas neturėtų būti varžomas CPK įtvirtintais rengimosi nagrinėti bylą būdais ir turėtų turėti galimybę šiuo būdu derinti, priklausomai nuo konkrečios bylos specifikos¹³². Teismo pasirinkimą turėtų lemti ir pasirengimui taikomi terminai, kurie yra pakankamai trumpi.

Nagrinėjant bankroto bylą medžiagą, esančią Vilniaus apygardos teisme¹³³, pastebėta, kad siekiant užtikrinti operatyvumo principo įgyvendinimą, paprastai pasirengimo stadija apsiriboja pareiškimo padavimu, atsiliepimo (jei reikia) pateikimu ir dokumentų, pagrindžiančių įmonės finansinę būklę, analize. Kartais rengiamas parengiamasis teismo posėdis. Natūralu, kad pasirenkant pasirengimo bankroto bylos nagrinėjimo būdą paruošiamaisiais dokumentais, bendrojo vieno mėnesio termino nebūtų laikomasi (klausimą dėl pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo teismas geriausiai atveju išspręstų per 3 dienas (jei būtų pareikštas ir prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones), įmonė per 5 dienas nuo nutarties nuorašo ir dokumentų įteikimo dienos (neapibrėžtas tikslus momentas) pateikia reikalaujamus dokumentus teismui, dublikui ir triplikui pateikti numatomi terminai taip pat skaičiuojami nuo įteikimo dalyvaujantiems byloje asmenims dienos, be to, jie turi būti numatyti protingi, kad subjektai tinkamai galėtų pasinaudoti savo teisėmis – ir tai tokie terminai būtų tik idealiu atveju). Dėl išvardintų priežasčių, susidarytų situacija, kai bendroji taisyklė veiktų daugiau kaip išimtis.

Taigi įvertinus teismų praktiką bankroto byloje, svarstyтина galimybė bankroto bylą nagrinėjimo metu atsisakyti pasirengimo stadijos antrojo etapo arba jį numatyti kaip fakultatyvą, nes jis tik uždelsia savalaikį bankroto bylos iškėlimą. Šalių pozicija turėtų būti aiški jau pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo ir atsiliepimo pateikimo momentu. Autorės nuomone, didesnis dėmesys turėtų būti teikiamas ne formaliam proceso atitikimui civilinio proceso

¹³¹ Mikuckienė V. Bankroto bylą nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008; p.108;

¹³² Norkus R. Procesiniai bankroto bylą nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, t. 57 (49). P. 82 – 93;

¹³³ Pagal Mykolo Romerio universiteto 2008 m. sausio 29 d. pažymą Nr. 17T4 ir Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylą skyriaus pirmininko K. Ramelio 2008 m. sausio 30 d. vizą autorei buvo leista susipažinti su bankroto bylą medžiaga Vilniaus apygardos teisme.

principams ir stadijoms, o įmonės nemokumo ar mokumo būsenos įvertinimui. O esant būtinybei, teismas visada gali pasinaudoti priemonėmis, numatytomis ĮBĮ 9 str. 2 d.

3.2.3. Teismo veiksmai pasirengimo nagrinėti bankroto bylą stadijoje

CPK 225 str. numato veiksmus, kuriuos turi atlikti teismas, priėmęs ieškinį:

1) prireikus patikslina šalių pareigą įrodinėti. Būtent ši teismo teisė, tinkamai įgyvendinta, padeda nukreipti procesą tinkama kryptimi. Reikia pabrėžti, jog tai – teismo teisė, bet ne pareiga; 2) nusiunčia atsakovui ir tretiesiems asmenims pareikšto ieškinio ir jo priedų nuorašus – įgyvendinamas šalių informavimas apie prasidėjusį procesą; 3) nustato atsakovui terminą atsiliepimui pareikšti ir nurodo jo nepateikimo padarinius. Šių veiksmų atlikimas – teismo pareiga; 4) reikiamais atvejais dėl advokato arba advokato padėjėjo paskyrimo teikti ieškovui ar atsakovui valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, jeigu gautas ieškovo ar atsakovo prašymas. Tai yra teismo pareigos išaiškinti šalims pareigas išraiška, sudaranti palankias galimybes tinkamai įgyvendinti šalių lygybės principą procese¹³⁴; 5) atlieka kitus veiksmus, kurie, teismo manymu, reikalingi siekiant tinkamai išnagrinėti bylą teismo posėdyje. Ši norma nurodo, kad veiksmų sąrašas nėra baigtinis, teismui paliekama spręsti, kokius veiksmus atlikti papildomai.

Sisteminė teisės aktų analizė leidžia daryti išvadą, kad ĮBĮ 9 str. 2 d. detalizuoja CPK 225 str. 5 d. numatytus kitus teismo atliekamus veiksmus parengiamojoje bankroto bylų nagrinėjimo stadijoje, t. y. turi teisę:

1) įpareigoti įmonės vardu turėjusius ir turinčius teisę veikti asmenis, savininką (savininkus), vyriausiąjį buhalterį (buhalterį), įmonės apskaitos struktūrinio padalinio vadovą pateikti teismui bankroto bylai nagrinėti reikalingus dokumentus ir teisės aktų nustatyta tvarka įvertinti įmonės turta;

2) kviesti į teismą įmonės vardu turėjusius ir turinčius teisę veikti asmenis, savininką (savininkus), įmonei iki bankroto bylos iškėlimo apskaitos paslaugas teikusios įmonės vadovą, įmonės apskaitos struktūrinio padalinio vadovą, vyriausiąjį buhalterį (buhalterį) ir kitus atsakingus darbuotojus, neatsižvelgiant į tai, kokių pagrindų buvo nutrauktos su jais darbo arba civilinės sutartys, jeigu jie buvo atleisti iš darbo ar su jais nutrauktos civilinės sutartys per 12 mėnesių iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo teismui dienos, ir reikalauti iš jų raštiškų paaiškinimų, susijusių su bankroto bylos iškėlimu. Šiems asmenims atvykti į teismą būtina, jiems taikomos Civilinio proceso kodekso liudytojams nustatytos garantijos;

3) kviesti į teismą įmonės kreditorius;

¹³⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005. p. 61.

4) reikalauti iš įmonės vadovo arba savininko (savininkų) pateikti teismui įmonės ūkinės ir finansinės būklės duomenis;

5) teismo arba suinteresuoto asmens iniciatyva taikyti laikinąsias apsaugos priemones Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, galiosiančias iki nutarties išskelti bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti įsiteisėjimo;

6) nustatyti kitas aplinkybes, kurios turi reikšmės bylos nagrinėjimui.

Šių priemonių gausa ir nebaigtinis galimų veiksmų sąrašas padeda teismui objektyviai įvertinti, ar egzistuoja sąlygos bankroto bylai išskelti. Tokie veiksmai neturi būti vertinami kaip šališki vienos ar kitos ginčo šalių atžvilgiu¹³⁵.

Pažymėtina, kad teisės aktai numato dar vieną situaciją, kuri gali būti aktuali pasirengimo stadijoje. Galimas atvejis, kai rengiantis spręsti klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo, teismas gauna pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo. Pagal Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo¹³⁶ (toliau [RĮ] 2 str. 2 d. restruktūrizavimo procesas apibrėžiamas kaip ūkinės veiklos rūšies pakeitimo, gamybos modernizavimo, darbo organizavimo tobulinimo, įmonės turto ar jo dalies pardavimo, kitų įmonių turto priėmimo jas jungiant ar skaidant, techninių, ekonominių bei organizacinių priemonių, skirtų įmonės mokumui atkurti, įgyvendinimas, įmonės išsipareigojimų kreditoriams dydžio bei vykdymo terminų pakeitimas. Kiltų klausimas, kaip reikėtų spręsti tokią situaciją ir kuri klausimą nagrinėti pirmiau. Teisės aktuose atsakymas vienareikšmis – pirmiau sprendžiamas klausimas dėl įmonės restruktūrizavimo galimybės (RĮ 8 str.). Įstatymų leidėjas tais atvejais, kai pateikiami pareiškimai tiek dėl bankroto, tiek dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, prioritetą teikia įmonei restruktūrizuoti, t. y. galimybei išsaugoti ūkio subjektą¹³⁷. Taip situacija sprendžiama tik tuomet, kai dar nėra iškelta bankroto byla (RĮ 3 str. 3 p.).

Kaip jau buvo minėta, kad įsigaliojus atitinkamiems ĮBĮ pakeitimams, neliko 3 mėnesių termino, kuriam pasibaigus įgyjama teisė pareikšti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tuo tarpu RĮ šis terminas tebėra numatytas, dėl to gali susidaryti situacijos, kai įmonei iškeliamas bankroto byla, dar net neatsiradus pagrindui paduoti pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo. Tai prieštarautų įstatymų leidėjo siekiui, visų pirma, išsaugoti įmonę, o tik tada imtis priemonių ją likviduoti. Ši priežastis sąlygoja būtinybę suderinti atitinkamas ĮBĮ ir RĮ įtvirtintas teisės normas. RĮ 3 str. 1 p. galėtų būti išdėstytas taip: „įmonė neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) ~~daugiau kaip tris mėnesius~~ po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės išsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus **protingai**

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 51 „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą teismų praktikoje“;

¹³⁶ Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012;

¹³⁷ Mikuckienė V. Bankroto proceso samprata // Jurisprudencija, 2008, Nr. 7(109); p.30-38;

nustatytam terminui po kreditoriaus (kreditorių) raštiško reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas“.

Taigi, įvertinus pasirengimo bankroto bylų nagrinėjimui stadiją, galima teigti, jog teismas, rengdamasis klausimo dėl bankroto bylos iškėlimo nagrinėjimui, atlieka tam tikrą įrodymų vertinimą, būtiną teisingam ir pagrįstam sprendimui dėl bankroto bylos iškėlimo priimti¹³⁸. Tai daro šią stadiją ypač savitą, kas verčia ją laikyti bene svarbiausia bankroto bylų nagrinėjimo grandimi.

3.3. Bankroto bylų iškėlimo stadijos ypatumai

Pasibaigus pasirengimo stadijai teismas sprendžia klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Bankroto bylos iškėlimas įmonei skolininkei sukelia labai sunkius padarinius, todėl būtina, kad bankroto bylos būtų keliamos tik visapusiškai ir iki galo išsiaiškinus visas teisiškai reikšmingas aplinkybes ir įsitikinus būtinybe kelti tokias bylas, nustatius bankroto bylų iškėlimo sąlygas¹³⁹. Toliau juos ir aptarsime.

3.3.1. Bankroto bylos iškėlimo sąlygos

Civilinio proceso teisėje, teisė į teisminę gynybą gali būti suvokiama procesine ir materialiąja prasme. Procesiniu teisiniu požiūriu teisė į teisminę gynybą suprantama kaip teisė pareikšti ieškinį, teisė kreiptis į teismą¹⁴⁰. Bankroto procese tai būtų teisė pateikti pareikšimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tačiau pagrindų pareiškimo padavimui buvimas nebūtinai besąlygiškai reiškia, kad įmonei bus iškelta bankroto byla. Būtina prieiti prie išvados, kad yra materialinė teisė į teisminę gynybą – į reikalavimo patenkinimą, kas sąlygoja teigiamo teismo sprendimo priėmimą. Teisėje yra vartojama sąlygų (požymių) sąvoka, kas anot M. V. Teliukinos reiškia skolininko išorinių charakteristikų sistemą, pagal kurią leidžiama konstatuoti įmonės nesugebėjimą atsiskaityti su kreditoriais¹⁴¹. Dėl to, kad įmonei būtų iškelta bankroto byla, būtina konstatuoti teisės aktuose numatytas sąlygas:

1) įmonė yra nemoki arba įmonė vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą;

¹³⁸ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008; p.109;

¹³⁹ Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // Justitia, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20;

¹⁴⁰ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2007, p.15;

¹⁴¹ Яркoв В.В. Конкурсное производство. Учебно-практический курс. Издательство юридического факультета С.-Петербург, 2006, с. 86;

2) įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir (arba) neketina vykdyti savo įsipareigojimų.

Šios sąlygos, įtvirtintos ĮBĮ 9 str. 5 d., yra alternatyvios, dėl to, netgi vienos iš jų pakanka bankroto bylos iškelimui, tačiau praktikoje dažniausiai bankroto bylos iškelimo pagrindas yra įmonės nemokumas¹⁴².

ĮBĮ 2 str. 8 d. apibrėžta įmonės nemokumo sąvoka, pagal kurią nemokumas – tai tokia įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Taigi nemokumas, iki tol svarstytas tik kaip galimybė, sukianti tam tikras teises pasekmes, atsiranda tik šioje stadijoje. Nemokumas turi pasireikšti dviem požymiais – prievolių nevykdymu ir įmonės būkle, kai pusės turto nepakanka padengti skoliniais įsipareigojimams. Pagal teismų praktiką klausimą dėl bankroto bylos iškelimo teismas turi spręsti, remdamasis duomenimis apie įmonės finansinę būklę, susiklosčiusią šio klausimo sprendimo momentu¹⁴³. Tačiau teismų praktikoje būna atvejų, kai įmonės mokumo būklė yra vertinama remiantis daug anksčiau įmonės pateiktomis finansinėmis ataskaitomis¹⁴⁴. Vieninteliu universaliu ekonomikos mokslo metodu, taikomu nemokumui nustatyti, laikytina įmonės veiklos sisteminė finansinė analizė¹⁴⁵. Remiantis Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo¹⁴⁶ 22 str. 1 d. balansas yra vienas iš finansinių ataskaitų, kurių visuma sudaro finansinių ataskaitų rinkinį kaip nedalomą visumą. Taigi ginčytina yra įstatymų leidėjo pozicija įmonės nemokumą vertinti tik vienu iš finansinės atskaitomybės dokumentų, taip išskiriant jį iš nedalomos visumos. Tačiau, išnagrinėjus kitų valstybių teisinę nemokumo reglamentaciją, galima pastebėti, kad daugelyje Europos Sąjungos valstybių¹⁴⁷ (Prancūzija, Vokietija, Italija ir kt.) taip pat Kanadoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose¹⁴⁸ nemokumas apibrėžiamas kaip situacija, kai skolos viršija įmonės turtą. Taigi ĮBĮ nuostata nemokumą sieti su balanso rodikliais galėtų būti pateisinama kitų valstybių patirtimi.

Pažymėtina, kad 1992 m. ir 1997 m. ĮBĮ buvo numatyta, kad nemokumas konstatuojamas tik tuomet, kai įmonės finansiniai įsipareigojimai yra lygūs jos turtui arba viršija

¹⁴² Pvz., Vilniaus apygardos teismo 2006 kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-1034-38/06, *D. G. v D. Galinienės IĮ*; Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-1627-30/2008; *J. G. v. UAB „Kadagio“ vaistinė*; ir kt;

¹⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-713/2008; *VSDFFV Vilniaus skyrius v. UAB „Vilstarema“*;

¹⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-313/2006, *UAB „Reprodukcijos studija“ v. S.Š. individuali įmonė*;

¹⁴⁵ Bernotaitė K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77(69), p. 11-17;

¹⁴⁶ Valstybės žinios, 2001, Nr. 99-3516;

¹⁴⁷ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose: Bankrotas // http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_gen_lt.htm (Prisijungimo laikas 2008-09-28)

¹⁴⁸ Sen, Anuradha, *The Bankruptcy Laws: Comparing Russia, USA, Canada, and UK* // New York, SSRN <http://ssrn.com/abstract=912931> (Prisijungimo laikas 2008-10-02);

jį. Tuo tarpu šiuo metu galiojančiame ĮBĮ nemokumo kriterijai buvo pakeisti, siekiant labiau apsaugoti kreditorių interesus, kad jų kreditoriniai reikalavimai (ar bent jų dalis) būtų realiau patenkinami. ĮBĮ 2 str. 8 d. numatyta, kad įmonė yra nemoki, jei jos išsipareigojimai viršija pusę jos turto, taip sudaroma galimybė anksčiau pradėti bankroto procedūras. Tokia reglamentacija gali suponuoti situacijas, kai įmonėms, kurios turi tik laikinų sunkumų, gali būti iškelta bankroto byla. Laisvosios rinkos institutas pateikė pastabas¹⁴⁹, kad tik tuomet, kai turtas tampa mažesnis už išsipareigojimus, galima pagrįstai kalbėti apie negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais. Šiai pozicijai pritartina, kadangi konstatuojant nemokumą vien fakto, kad išsipareigojimai viršija pusę balansinės įmonės turto vertės nepakanka, būtina atsižvelgti į realią situaciją, susiklosčiusią įmonėje, išsipareigojimų įvykdymo terminus, be to, tokios praktikos laikosi ir kitos valstybės.

Ginčytinas yra kitas savarankiškas pagrindas bankroto bylai iškelti – vėlavimas darbuotojui (darbuotojams) sumokėti atlyginimą. Lingvistiškai aiškinant šią normą, darytina išvada, kad šiuo pagrindu galima būtų įmonei iškelti bankroto bylą nė nekonstatuojant jos nemokumo. Šiuo atveju sudaromos galimybės darbuotojams piktnaudžiauti jiems suteiktomis teisėmis. Susidaro situacija, kad ginant vienų kreditorių interesus, gali būti pažeidžiami kitų kreditorių bei pačios įmonės skolininkės interesai. Dėl šių priežasčių tikslinga būtų atsisakyti šios bankroto bylos iškėlimo sąlygos, kaip savarankiško pagrindo (...), o pakaktų darbuotojams palikti bankroto proceso iniciavimo teisę¹⁵⁰. Autorės nuomone, ši pozicija yra pakankamai logiška ir pagrįsta, kadangi bankroto bylos iškėlimas turėtų būti siejamas su nemokumo konstatavimu, o ne darbuotojų-kreditorių teisių gynimu *per se*.

Viešas paskelbimas apie negalėjimą atsiskaityti su įmonės kreditoriais ĮBĮ įvardijamas kaip atskiras pagrindas bankroto bylai iškelti arba įmonė yra „pagrįstai laikytina potencialiai nemokia“¹⁵¹. Tačiau tvarka, kurios turi būti laikomasi, šiuo pagrindu teikiant pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo ir keliant bankroto bylą, nėra detalizuota teisės aktuose. Asmeniui, paduodančiam pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, aptariamam pagrindu, tokios tvarkos nebuvimas gali sukelti nemažai įrodinėjimo problemų¹⁵². Kad ši sąlyga būtų pripažinta pagrindu iškelti bankroto bylą, teismas privalo konstatuoti ne tik viešą paskelbimą tinkamu, bet ir konstatuoti negalėjimą atsiskaityti su įmonės kreditoriais¹⁵³.

¹⁴⁹ Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2001-01 pastabos dėl Įmonių bankroto įstatymo ir Įmonių restruktūrizavimo įstatymo projektų // <http://www.lrinka.lt/Tyrimai/Bankrotas/Bankrot2.phtml> (Prisijungimo laikas 2008-09-28);

¹⁵⁰ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.117;

¹⁵¹ Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002, Nr. 2-3, p.68;

¹⁵² Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.118;

¹⁵³ Jau minėtoje Vilniaus apygardos teismo civilinėje byloje Nr. B2-1034-38/06, D. G. v D. Galinienės IĮ, įmonė paskelbė apie savo nemokumą dienraštyje „Lietuvos rytas“, įvertinus įmonės faktinį negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais ir tai, kad įmonės skolos viršija pusę įmonės turto, buvo iškelta bankroto byla;

Pasitaiko atveju, kai paduodami pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, proceso iniciatoriai remiasi iš karto keliais pagrindais. Teismas šiuo atveju, įgyvendindamas viešąjį interesą, gali ne tik konstatuoti iniciatorių minimus pagrindus, bet gali ir bankroto bylos iškėlimo pagrindų laikyti pareiškime dėl bankroto bylos iškėlimo nenurodytą pagrindą, jeigu įvertinus bankroto byloje esančią medžiagą, paaiškėja, kad bankroto byla gali būti keliamas remiantis keliais pagrindais.

ĮBĮ nėra reglamentuojama bankroto bylos iškėlimo tvarka, dėl to turi būti vadovaujamosi ĮBĮ 10 str. 1 d., kuri nukreipia į CPK nustatytą tvarką. Pagal CPK 153 str. nuostatas civilinės bylos nagrinėjamos teismo posėdyje žodinio proceso tvarka (šiai tvarkai teikiamas prioritetas) arba rašytinio proceso tvarka. Vadinasi, šios nuostatos turėtų būti taikomos ir bankroto bylos iškėlimui arba atsisakymui ją kelti. Tačiau pastebėta, kad bankroto bylos iškėlimo klausimas dažniausiai sprendžiamas rašytinio proceso tvarka. Toks pasirinkimas visai logiškas, atsižvelgiant į tai, kad byloje dalyvaujančių asmenų pozicija dažniausiai yra aiški remiantis jų pateiktais procesiniais dokumentais, o teismas didesnę dėmesį sutelkia finansinių dokumentų analizei.

Dėl šių priežasčių tikslinga ĮBĮ numatyti, kad bankroto bylos iškėlimo klausimas nagrinėjamas rašytinio proceso tvarka, išskyrus atvejus, kai teismas nusprendžia nagrinėti klausimą teismo posėdyje žodinio proceso tvarka. Tokią išvadą galima daryti, nes atlikus Vilniaus apygardos teisme keliamų bankroto bylų medžiagos analizę, pastebėta, kad beveik visos nutartys iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti priimamos rašytinio proceso tvarka.

3.3.2. Bankroto bylos iškėlimo teisinės pasekmės

CPK 282 str. 2 d. 4 p. numatyta, kad teismas nukreipia skubiai vykdyti nutartis dėl bankroto ar restruktūrizavimo bylos iškėlimo. Tai reiškia, kad nutartis turi būti pradėta vykdyti jai dar neįsiteisėjus. Tačiau, skubiai vykdytinomis laikytinos tik tos nutarties nuostatos, kurios numatytos ĮBĮ 10 str. 4 d. Tuo tarpu ĮBĮ 10 str. 7 str. numatyti padariniai gali atsirasti tik nutarčiai įsiteisėjus.

ĮBĮ 10 str. 7 d. numato labai reikšmingas teises pasekmes, kurios atsiranda įsiteisėjus nutarčiai, kuria įmonei iškelta bankroto byla: įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų veikti įmonės vardu (šie įgaliojimai pereina administratoriui); įmonės valdymo organai privalo perduoti visus dokumentus ir įmonės balanse nurodytą turtą; su darbuotojais prieš 15 dienų raštu juos išpėjus, nutraukiamos darbo sutartys; įsigalioja draudimas vykdyti visas finansines prievoles; įmonė įgyja bankrutuojančios įmonės statusą. Teismas neturi specialiai pasisakyti dėl bankrutuojančios įmonės statuso nutartyje dėl bankroto bylos iškėlimo, t.y. suteikti šio statuso

nutartimi, kadangi jis įtvirtintas ĮBĮ, kaip vienas iš bankroto bylos iškelimo padarinių¹⁵⁴. Kadangi bankrutuojančios įmonės statuso įgijimas tiesiogiai susijęs su esminiais pasikeitimais įmonės valdyme, be to, įmonei atsiranda naujos tam tikros teisės ir pareigos, apribojimai ir panašiai, apie šį esminį įmonės būklės pasikeitimą turi būti informuoti įmonės kreditoriai, įmonės valdymo organai, kiti su įmone tiesiogiai susiję asmenys, taip pat sudaryta galimybė gauti informaciją apie įmonės teisinio statuso pasikeitimą visiems su įmone susijusiems ar kitiems suinteresuotiems asmenims¹⁵⁵, tarp jų Juridinių asmenų registrai, mokesčių administratoriui ir kt.

Apie nutarties iškelti bankroto bylą priėmimą būtina informuoti kitus teismus ir ikiteisminio tyrimo įstaigas, ir perimti turtinių reikalavimų pagrįstumo nagrinėjimą (ĮBĮ 10 str. 4 d. 4 p.). Tai labai svarbus bankroto bylų nagrinėjimo ypatumas, kadangi visi turtiniai ginčai perduodami vienam teismui, kuris priima atitinkamus procesinius sprendimus, atsižvelgdamas į visus finansinius rodiklius ir įmonės įsipareigojimų ir reikalavimų santykį.

Įsiteisėjus nutarčiai iškelti bankroto bylą, draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškelimo. Šia nuostata siekiama apsaugoti kreditorių interesus, kad nebūtų piktnaudžiaujama įmonės galimybėmis, atsiskaitant su vienais kreditoriais visiškai, tuo sumažinant kitų įsipareigojimų įvykdymo galimybes.

Įsiteisėjus nutarčiai iškelti bankroto bylą įmonei, svarbų vaidmenį atlieka įmonės administratorius (jo funkcijos įvardintos ĮBĮ 11 str.), kuris paprastai paskiriamas ta pačia nutartimi. Kadangi procesiniai terminai bankroto procese yra pakankamai trumpi, laikotarpis iki nutarties įsiteisėjimo administratoriui, nors dar neturinčiam realių teisinių instrumentų įmonės atžvilgiu, suteikia galimybę susipažinti su įmonės situacija, planuoti savo veiklą.

Reikšminga pasekmė, numatyta ĮBĮ 10 str. 7 d. 3 p., yra netesybų ir palūkanų skaičiavimo nutraukimas. Tokiu būdu įmonė lieka įpareigota grąžinti skolas kartu su iki bankroto bylos iškelimo dienos priskaičiuotomis palūkanomis ir netesybomis, tačiau po bankroto bylos iškelimo šios įmonės skolos nebedidėja¹⁵⁶. Tačiau reikėtų patikslinti, kad ši pasekmė kyla nuo nutarties įsiteisėjimo, o ne nuo bankroto bylos iškelimo.

Matyti, kad bankroto bylos iškelimo sukeliama padariniai yra labai svarbūs visai ekonominei sistemai, nes su bankrutuojančiu asmeniu būna susijęs asmenų daugetas, dėl to būtina tiksliai apibrėžti nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo momentą. ĮBĮ 10 str. 13 d. numatyta, kad nutartis iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti, priimta rašytinio proceso tvarka,

¹⁵⁴ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.123;

¹⁵⁵ Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002, Nr. 2-3, p.71;

¹⁵⁶ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.131;

įsiteisėja per 10 dienų nuo jos priėmimo dienos, jei nebuvo apskūsta. ĮBĮ įtvirtintas specialus terminas CPK 335 str. atžvilgiu, pagal kurį tokia nutartis galėtų būti apskūsta per 7 dienas nuo nutarties nuorašo įteikimo dienos. Tokia nuostata aiškintina tuo, kad bendrosios CPK nuostatos nustato septynių dienų terminą rašytinio proceso tvarka priimtai nutarčiai apskūsti, o papildomas trijų dienų terminas, atsižvelgiant į susiformavusią praktiką ir įprastą laiškų keliavimo trukmę, turėtų būti pakankamas, kad nutarties nuorašas pasiektų adresatą bet kurioje Lietuvos vietoje¹⁵⁷. Jei nutartis buvo apskūsta atskiruoju skundu, ji įsiteisėja nuo Lietuvos apeliacinio teismo nutarties priėmimo dienos. Kasacine tvarka šis klausimas negali būti nagrinėjamas. Ribota kasacija gali būti pateisinama bankroto bylos pobūdžiu – ginčas šioje stadijoje gali kilti dėl faktinių aplinkybių, o kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskūstus sprendimus teisės taikymo aspektu, remdamasis pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytais aplinkybėmis (CPK 353 str. 1 d.). Vadinasi, kasacinis teismas nekvestionuoja žemesnės instancijos nustatytų faktinių aplinkybių – įmonės mokumo ar nemokumo būklės konstatavimo, todėl kasacijos negalimumas galėtų būti pateisinamas būtent byloje dalyvaujančių asmenų kvestionuojamomis faktinėmis aplinkybėmis, o, minėta, kad faktinių aplinkybių nustatymas yra pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų kompetencija.

3.3.3. Atsisakymo iškelti bankroto bylą pagrindai

ĮBĮ 10 str. 3 d. numatyti pagrindai, kuriais remiantis teismas atsisako kelti bankroto bylą:

- 1) įmonė iki teismo nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo patenkina kreditoriaus (kreditorių), kuris (kurie) kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, reikalavimus;
- 2) įmonei iškelta restruktūrizavimo byla;
- 3) pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimo metu teismas daro pakankamai pagrįstą prielaidą, kad įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti, išskyrus šio straipsnio 10 ir 12 dalyse numatytus atvejus (nuoroda į supaprastintą procesą).

Remiantis pirmuoju pagrindu atsisakyti kelti bankroto bylą įmonei galima tik tada, kai bankroto proceso iniciatorius yra kreditorius (kreditoriai) ir jo kreditoriniai reikalavimai yra patenkinami pasirengimo bankroto bylos nagrinėjimui stadijoje. Tai susiję su jau minėtu skolininko interesų gynimu – kreditorius negali būti suinteresuotas iškelti bankroto bylą neturėdamas teisės į kreditorinio reikalavimo patenkinimą – bankroto bylos iškėlimas *per se* negali būti pagrindas kreditoriui inicijuoti bankroto procesą. Tačiau tai neturėtų užkirsti kelio

¹⁵⁷ Norkus R. Procesiniai bankroto bylą nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija, 2004, t. 57(49); p. 82-94;

kreditoriui paduoti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo kitais pagrindais (pvz., atsiradus kitiems turtiniams reikalavimams).

Kyla klausimas, kaip vertinti situaciją, kai su kreditoriumi, inicijavusiu bankroto bylos iškėlimą, yra atsiskaitoma jau teismui priėmus nutartį iškelti bankroto bylą, tačiau šiai nutarčiai dar neįsiteisėjus, ir pats kreditorius apskundžia tokią nutartį. Autorės nuomone, šiuo atveju teismas neturėtų taikyti ĮBĮ 27 str. numatyto bankroto bylos nutraukimo instituto, kadangi jis taikomas, kai atsiskaitoma su visais kreditoriais, o turėtų iš naujo įvertinti įmonės mokumo būseną. ĮBĮ 10 str. 8 d. teigiama, kad Lietuvos apeliacinis teismas, panaikinęs nutartį, kuria atsisakyta kelti bankroto bylą, negali priimti nutarties ją iškelti. Tuo atveju, jis gali tik grąžinti pirmai instancijai iš naujo spręsti iškėlimo klausimą. Tačiau nėra numatytas draudimas priimti atsisakyti iškelti bankroto bylą, jei pirmosios instancijos teisme ji buvo iškelta. Darytina išvada, kad minėtu atveju, galima situacija, kai Lietuvos apeliacinis teismas, panaikinęs nutartį iškelti bankroto bylą, gali priimti nutartį atsisakyti ją kelti. Praktikoje tai pakankamai dažnas reiškinys¹⁵⁸.

Nuo to momento, kai skolininkui iškeliama bankroto byla, nepriklausomai nuo to, kas inicijavo jos iškėlimą, visų kreditorių tikslas yra patenkinti jų finansinius reikalavimus, todėl bet kuris iš jų, įgyvendindamas dispozityvumo principą, gali savo reikalavimo atsisakyti, tačiau vieno kreditoriaus reikalavimo atsisakymas tik sumažina bendrų kreditorių reikalavimų apimtį, tačiau nesuteikia teisės nutraukti bankroto bylą.

Antruoju atsisakymo kelti bankroto bylą pagrindu gali būti restruktūrizavimo bylos iškėlimas. Šiuo atveju pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo gali būti paduotas parengiamojoje stadijoje (iki nutarties iškelti bankroto bylą). Remiantis ĮBĮ 9 str. 4 d. klausimo dėl bankroto bylos iškėlimo svarstymas atidedamas. Teismui priėmus sprendimą dėl pareiškimo iškelti įmonei restruktūrizavimo bylą, pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo yra atmetamas, o jei teismas priima nutartį atsisakyti iškelti įmonei restruktūrizavimo bylą, teismas toliau nagrinėja pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo¹⁵⁹.

Pagal ĮBĮ 10 str. 3 d. 3 p. teismas atsisako kelti bankroto bylą, jeigu pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimo metu teismas daro pakankamai pagrįstą prielaidą, kad įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti. Viena iš šios taisyklės išimčių numatyta ĮBĮ 10 str. 10 d., tai yra, bankroto byla gali būti keliami ir nagrinėjama supaprastinto bankroto proceso tvarka, jeigu asmuo, pateikęs pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei, per teismo nustatytą terminą į teismo depozitinę sąskaitą įmoka teismo

¹⁵⁸ Pvz, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-571/2008, *Telšių apskrities VMI v. UAB „Valdlita“*. Šia nutartimi buvo panaikinta nutartis iškelti bankroto bylą ir atsisakyta iškelti bankroto bylą įmonei.

¹⁵⁹ Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002, Nr. 2-3, p.68;

nustatytą pinigų sumą teismo bei administravimo išlaidoms padengti, kuri negali būti didesnė nei 10 000 litų. Įmokėta į teismo deponitinę sąskaitą pinigų suma yra naudojama teisėjo, nagrinėjančio bankroto bylą, nurodymu teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti¹⁶⁰. Remiantis ūkio ministerijos duomenimis, įsigaliojo tokia praktika, kai skiriant administruoti įmonę, kuri dar ne visai nugyventa, kartu pridedama kelios beturtės įmonės. Siekiant ištaisyti šią padėtį, ĮBĮ numatyta, kai kreditoriai ar įmonės vadovai kreipiasi į teismą dėl bankroto bylos iš kėlimo pavėluotai (kai įmonės finansinė būseną gerokai viršija ĮBĮ nustatyta nemokumo riba) ir jei įmonės turto nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti teismas atsisako kelti bankroto bylą¹⁶¹. Šiuo pagrindu siekiama užtikrinti įmonės administratoriaus teisę į tinkamą atlygį. Supaprastintas procesas, kurio metu vykdomas likvidavimas, negali trukti ilgiau nei vienerius metus (ĮBĮ 13⁽¹⁾ str. 1 d.).

Teismas, įvertinęs visas byloje reikšmingas aplinkybes, turi priimti racionalų sprendimą, kadangi įmonės nemokumo konstatavimas sukelia neigiamų padarinių ne tik įmonei, bet ir su ja susijusiems asmenims.

3.4. Bankroto bylos nagrinėjimo iš esmės ypatumai

Teismui priėmus nutartį, kuria atsisakoma iškelti įmonei bankroto bylą, ši stadija nėra prieinama, ir ta nutartimi bankroto procesas, nekonstatavus įmonės nemokumo, pasibaigia. Pripažinus įmonę nemokia ir įsisteisėjus nutarčiai iškelti bankroto bylą prasideda bankroto bylos nagrinėjimo iš esmės, arba teismo nagrinėjimo stadija. Teismo nagrinėjimo stadijoje galima išskirti šiuos pagrindinius etapus:

Pirma, kreditorių reikalavimų tvirtinimo,

Antra, nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto priėmimo¹⁶².

Vienas iš teismo bankroto proceso tikslų yra kiek įmanoma operatyvesnis bankroto procedūrų užbaigimas, nutraukiant bankroto bylą ĮBĮ 27 str. pagrindais arba kitais atvejais likviduojant bankrutavusią įmonę ir išregistruojant ją iš įmonių rejestro ĮBĮ 32 str. nustatyta tvarka¹⁶³. Šioje stadijoje numatytos specialios procedūros, kurias aptarsime plačiau.

¹⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-440/2006; *VSDFV Palangos skyrius v. K.V. TUB „Miglė“*;

¹⁶¹ LR ūkio ministerijos 2002-09-26 Teikiamo Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 26, 29, 32, 35, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo Ketvirtuoju¹ skirsniu ir 13¹ straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. IXP-1911;

¹⁶² Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.138;

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-653/2005, *Finansų ministerijos atstovas AB „Turto bankas“ v. UAB „Oruva“*;

3.4.1. Kreditorinių reikalavimų tvirtinimas

Ne kartą darbe buvo minėta, kad bankroto procesas skirtas apsaugoti nemokaus skolininko kreditorių interesus. Teisminio nagrinėjimo stadijoje vienas pagrindinių uždavinių yra tiksliai apibrėžti nemokios įmonės kreditorių ratą. Vadovaujantis ĮBĮ 16 str. laikoma, kad nuo bankroto bylos iškelimo dienos visi bankrutuojančios įmonės skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę. Vadinasi, kreditorinius reikalavimus gali reikšti visi įmonės kreditoriai, nepaisant to, kad sutarties įvykdymo data turėjusi būti vėlesnė. Tai kreditorių lygiateisiškumo užtikrinimo išraiška, suteikianti teisę nuo bankroto bylos iškelimo momento įstoti į bylą ir reikšti savo reikalavimus bankrutuojančiai įmonei ir tiems kreditoriams, kurie iki bankroto bylos iškelimo skolų mokėjimo laikas dar nebuvo pasibaigęs, taip sudarant vienodas galimybes visiems esamiems ir galimiems įmonės kreditoriams¹⁶⁴.

Teisminio nagrinėjimo, beje, ir viso bankroto proceso, specifika yra didele dalimi nulemta ne tik viešojo intereso gynimo, bet ir koncentruotumo principo užtikrinimo. Vienas iš šio principo atspindžių bankroto bylos nagrinėjimo iš esmės stadijoje yra pakankamai trumpų terminų įtvirtinimas teisės aktuose. Pagal ĮBĮ 10 str. 4 d. 5 p. teismas privalo nustatyti laikotarpį, ne trumpesnį kaip 30 dienų ir ne ilgesnį kaip 45 dienas nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, iki kada kreditoriai turi teisę pareikšti savo reikalavimus teismo paskirtam administratoriui, atsiradusius iki bankroto bylos iškelimo dienos (sistemiškai taikomas ir ĮBĮ 16 str.). Šį laikotarpį teismas nustato nutartyje iškelti bankroto bylą. Panagrinėjus nutartis, kuriomis įmonėms iškeltos bankroto bylos, pastebėta, kad paprastai teismas nustato 45 dienų terminą kreditorių reikalavimams pareikšti¹⁶⁵. Tai galėtų būti paaiškinama siekiu maksimaliai užtikrinti kreditorių teises ir interesus. Savaimė suprantama, šis numatytasis terminas nėra naikinamasis (pagal ĮBĮ 10 str. 9 d.), tačiau pavėluotai pateikti reikalavimai gali būti priimti tik teismui pripažinus, jog pavėluota dėl svarbių priežasčių. Įstatymas nenustato pradelsimą pateisinančių aplinkybių pavyzdinio sąrašo ir palieka teismui spręsti, ar kreditoriaus nurodytos aplinkybės yra svarbios ar ne¹⁶⁶. Kiekvienu konkrečiu atveju teismas, sprendamas termino praleidimo priežastis, privalo ne tik įvertinti faktines bylos aplinkybes, bet ir stengtis užtikrinti, kad kreditoriai ne dėl nuo jų priklausančių aplinkybių nepatektų į teisiškai blogesnę padėtį palyginus su kitais

¹⁶⁴ Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // *Jurisprudencija*, 2005, t. 77(69), p. 33-40;

¹⁶⁵ Pvz., Vilniaus apygardos teismo 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-1082-38/06, *G.K. v. G.K. individuali įmonė*; Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-1814-30/2008 *VSDFFV Švenčionių skyrius v. UAB „Gelitmeda“*; ir kt.;

¹⁶⁶ Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // *Verslo ir komercinė teisė*. 2002, Nr. 2-3, p.74;

kreditoriais¹⁶⁷. Dėl to administratorius nėra visiškai laisvas priimdamas kreditorių reikalavimus ir atlikdamas kitus jam bankroto procese pavestus veiksmus – teismo pareiga yra užtikrinti administratoriaus tinkamą pareigų vykdymą.

Sudaręs įmonės kreditorių sąrašą, administratorius jį perduoda tvirtinti teismui (ĮBĮ 11str. 3 d. 10 p.). Nepriklausomai nuo to, ar kreditorius finansinius reikalavimus pateikė tiesiogiai įmonės administratoriui, ar kreditoriaus civilinis ieškinys buvo perduotas bankroto bylą nagrinėjančiam teismui iš kito teismo ar tame pačiame teisme nagrinėjamos baudžiamosios bylos, klausimą dėl kreditorinių reikalavimų pagrįstumo bei jų dydžio sprendžia bankroto bylą nagrinėjantis teismas, tvirtindamas kreditorių finansinių reikalavimų sąrašą.

Su termino pareikšti finansinius kreditorių reikalavimus pasibaigimu yra susijęs kitas terminas – pirmojo kreditorių susirinkimo sušaukimo data. Pirmasis kreditorių susirinkimas turi įvykti ne vėliau kaip per 30 darbo dienų nuo teismo nutarties patvirtinti kreditorių reikalavimus įsiteisėjimo dienos (ĮBĮ 22 str. 1 d.). Išnagrinėjus bankroto bylą medžiagą¹⁶⁸, galima daryti išvadą, kad paprastai teismas jau nutartimi iškelti bankroto bylą įpareigoja administratorių sušaukti pirmąjį kreditorių susirinkimą teisės aktų numatytų terminų ribose. Kreditorių susirinkimas atlieka labai svarbų vaidmenį, užtikrindamas kreditorių teisių įgyvendinimą, administratoriaus veiksmų priežiūrą ir bankroto proceso eigą. Taip pat kreditorių susirinkimo vaidmuo svarbus sprendžiant įvairius su įmonės veikla susijusius klausimus.

Įmonės administratorius, administruodamas bankrutuojančią įmonę, patikrina bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, ir pareiškia ieškinius įmonės bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais. Šiuo atveju laikytina, kad administratorius apie sandorius sužinojo nuo dokumentų apie šių sandorių sudarymą gavimo dienos (ĮBĮ 11 str. 3 d. 8 p.). Ši administratoriaus funkcija yra labai reikšminga ir dėl to, kad įmonės administratoriaus pareikšto ieškinio nagrinėjimo rezultatai gali turėti įtakos bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimų patenkinimo dydžiui. Svarbu ir tai, kad sprendimas pripažinti įmonę bankrutavusia ir ją likviduoti gali būti priimamas tik po tai, kai bus išnagrinėti bankrutuojančios įmonės administratoriaus pareikšti teisme ieškiniai dėl įmonės sudarytų sandorių pripažinimo negaliojančiais¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.140;

¹⁶⁸ Pvz., Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-2491-104/2008, *VSDFV Trakų skyrius v. UAB „Pilakta“*; Vilniaus apygardos teismo 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-1082-38/06, *G.K. v. G.K. individuali įmonė*;

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-541/2000; *VSDFV Panevėžio skyrius v. AB „Vinva“*;

Tvirtinti kreditorinius reikalavimus – teismo prerogatyva. Spręsdamas kreditorių reikalavimo patvirtinimo klausimą, teismas turi būti aktyvus, imtis iniciatyvos renkant įrodymus, nes reikalavimo tvirtinimo klausimas yra susijęs ne vien su kreditoriumi ir skolininku, bet ir su kitų kreditorių interesais atgauti savo skolas. Juridiniai asmenys visas finansines operacijas turi fiksuoti buhalterinės apskaitos dokumentuose, todėl sprendžiant skolos buvimo ar nebuvimo faktą turi būti vertinami ne tik skolininko, bet ir kreditorių turimi buhalterinės apskaitos dokumentai.¹⁷⁰ Pagal suformuotą teismų praktiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto byloje“) ir ĮBĮ 26 str. 4 d., nutartys dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo, priimamos rašytinio proceso tvarka. Tik teismui nutartimi patvirtinus kreditoriaus reikalavimą, šis įgyja procesines teises, kuriomis naudodamasis gali daryti įtaką bankroto eigai¹⁷¹. Kreditorių sąrašo ir jų reikalavimų patikslinimai, susiję su bankroto procesu (nesumokėti mokesčiai, kitos privalomosios įmokos, išskolinimas atleistiems darbuotojams), tvirtinami teismo nutartimi, iki teismas priima nutartį nutraukti bankroto bylą arba sprendimą dėl įmonės pabaigos. Minėta įstatymo nuostata leidžia daryti išvadą, kad kreditorių reikalavimai gali būti tvirtinami ir tikslinami, kol bankroto procesas ar įmonė nėra pasibaigę¹⁷².

Administratoriaus ginčijamų kreditorių reikalavimo tvirtinimo klausimas teisme sprendžiamas žodinio proceso tvarka, tačiau netgi tada, apie tai yra pranešama tik administratoriui ir asmeniui, kurio reikalavimai yra ginčijami¹⁷³. Pagal bendrąją taisyklę tik šie asmenys ir gali skųsti nutartis dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo ar atsisakymo juos tvirtinti. Kitiems asmenims, siekiant užtikrinti operatyvumo principą, ši teisė yra apribota kreditorinių reikalavimų dydžiu (ĮBĮ 26 str. 5 d.). Tokia pozicija galėtų būti pateisinama proceso koncentracija ir draudimu byloje dalyvaujantiems asmenims piktnaudžiauti procesinėmis priemonėmis, pvz., nuolatos skundžiant teismo priimamas nutartis ir vilkinant procesą.

Dažniausiai teismas nutartimi tvirtindamas kreditorinius reikalavimus iš karto nustato kreditorių eilę, vadovaujantis ĮBĮ 34-35 str. Visų pirma, tvirtinant kreditorinius reikalavimus, svarbu išsiaiškinti, ar reikalavimas buvo užtikrintas CK 4 knygos XI ir XII skyriuose numatytais būdais (atitinkamai hipoteka ir įkeitimu). Šiuo atveju įkeisto daikto vertės ribose, kreditoriniai reikalavimai tenkinami be eilės – vadinasi, turi pirmumą visų kitų kreditorių atžvilgiu. Tai yra

¹⁷⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-767/2007, UAB „Dovaina“, UAB „Dovainos prekyba“, UAB „Asviga“ administracija v. UAB „Asviga“;

¹⁷¹ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.146;

¹⁷² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-597/2008, D.M.R. v. UAB „Decostyle“;

¹⁷³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-321/2006; pagal BUAB „Geomoras“ kreditorių susirinkimo pirmininko G. S. atskirąjį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2005 m. spalio 27 d. nutarties, priimtos dėl kreditorių finansinių reikalavimų tvirtinimo;

visiškai pateisinama ir nėra laikoma kreditorių lygiateisiškumo principo pažeidimu, kadangi įmonė, įkeisdama tam tikrą turtą prisiėmė riziką tuo atveju, jei nesugebės atsiskaityti, vienu ar kitoku būdu įvykdyti savo įsipareigojimus. Kartu tuo siekiama užtikrinti ir kreditoriaus, suteikusio paslaugą ar piniginių lėšų, teisėtų lūkesčių tinkamą įgyvendinimą.

ĮBĮ numato 3 kreditorių eiles. Pirmosios eilės kreditoriais pripažįstami darbuotojai ir ūkininkai (ĮBĮ 35 str. 2 d.). Tai yra pateisinama darbuotojo ir ūkininko, kaip silpnesniosios teisinių santykių šalies teisių užtikrinimu. Mat dažniausiai darbuotojai ir ūkininkai yra blogesnėje padėtyje, nes su darbo santykiais ir žemės ūkio produkcijos pardavimu susiję reikalavimai dažnai kyla iš vienintelio pajamų šaltinio, dėl to būtina užtikrinti bent minimalų pragyvenimo lygį. Iš darbo santykių priskaičiuojami mokesčiai nepatenka į pirmosios eilės kreditorinius reikalavimus – jie tenkinami antrąja eile (ĮBĮ 35 str. 3 d.).

Antrosios eilės kreditoriais pripažįstamos valstybinės institucijos, kurios atsakingos už mokesčių, kitų įmokų surinkimą. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo¹⁷⁴ 13 str. yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos institucijų administruojamų mokesčių sąrašas. Pabrėžtina, kad mokesčiai yra pagrindinis valstybės pajamų šaltinis. Dėl šios priežasties, šis išskyrimas į antrosios eilės kreditorius aktualus siekiant ilgalaikės, visapusiškos ekonominės ir socialinės visuomeninės gerovės ir stabilumo.

Trečiosios eilės kreditoriams priskiriami visi kiti kreditoriai, kurių kreditoriniai reikalavimai dažniausiai kyla iš įvairių sutartinių santykių (ĮBĮ 35 str. 4 d.).

Taigi bankroto bylos nagrinėjimo iš esmės metu yra sprendžiami klausimai dėl kreditorinių reikalavimų tvirtinimo bei ginčijamų reikalavimų pagrįstumo, šaukiami kreditorių susirinkimai, priimami sprendimai dėl įmonės veiklos, turto pardavimo tvarkos ir terminų. Apibendrinant, derėtų sutikti su V. Mikuckienės išvada, kad bankroto bylos nagrinėjimo iš esmės stadija pasižymi bene didžiausiais ypatumais lyginant su kitų kategorijų bylomis¹⁷⁵.

3.4.2. Bankroto bylos užbaigimas teismo sprendimu

Bankroto bylos teismo nagrinėjimo stadija yra specifinė tuo, jog didžiąja dalimi apima ir vykdymo stadiją, kadangi pastaroji, kaip ir teismo bylos nagrinėjimo stadija, bankroto procese prasideda nuo nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo momento, o atlikus įmonės likvidavimo procedūrą ir teismui priėmus sprendimą dėl įmonės pabaigos (nutartį dėl bankroto bylos nutraukimo), kartu su teismo nagrinėjimo stadija baigiasi ir svarbiausias vykdymo stadijos etapas, nes teismo sprendimo dėl įmonės pabaigos įsiteisėjimo atliekami

¹⁷⁴ Valstybės žinios, 2004, Nr. 63-2243;

¹⁷⁵ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.153;

vykdymo veiksmai yra techninio pobūdžio ir bankroto procesui didesnės reikšmės neturi¹⁷⁶. Bankroto bylos gali būti užbaigiamos keliais būdais. Vienas iš jų – teismo sprendimu dėl įmonės pabaigos. Tačiau kad būtų prieita prie šio procesinio dokumento, būtina laikytis tam tikro ĮBĮ nustatyto eiliškumo.

3.4.2.1. Nutartis likviduoti įmonę dėl bankroto

ĮBĮ 30 str. 1 d. nustatyta, kad teismas, išnagrinėjęs bankroto bylą ir pripažinęs įmonę bankrutavusia, priima nutartį likviduoti įmonę dėl bankroto. Pripažinęs įmonę bankrutavusia ir priėmęs nutartį likviduoti ją dėl bankroto, teismas toje pačioje nutartyje patvirtina kiekvieno kreditoriaus patikslintų reikalavimų sumą, likvidavimo tvarką, kitus likvidavimo procedūrai būtinus pavedimus ir nurodymus (ĮBĮ 30 str. 3 d.).

Kad įmonė būtų pripažinta bankrutavusia, būtinos tam tikros sąlygos, numatytos ĮBĮ 30 str. 2 d. Šioje teisės normoje įtvirtinta, kad teismas pripažįsta įmonę bankrutavusia ir priima nutartį likviduoti įmonę, jei per 3 mėnesius nuo nutarties patvirtinti kreditorių reikalavimus įsiteisėjimo dienos nebuvo priimta nutartis dėl taikos sutarties sudarymo ir jei teismas šio termino nepratęsė. Pratęsti šį terminą teismas gali tik tuo atveju, kai to prašo kreditorių susirinkimas. Teismas, gavęs įmonės kreditorių susirinkimo siūlymą taikyti įmonei likvidavimo procedūrą anksčiau nei per 3 mėnesius nuo nutarties patvirtinti kreditorių reikalavimus įsiteisėjimo dienos, turi nedelsdamas spręsti klausimą dėl įmonės pripažinimo bankrutavusia ir jos likvidavimo. Trijų mėnesių terminas nustatytas visų pirma siekiant užtikrinti, kad bankroto procedūros nebūtų vilkinamos, tuo ginant pačių kreditorių interesus¹⁷⁷. Iš aptariamo straipsnio dispozicijos taip pat išryškėja, kad bankroto proceso tikslas – likvidavimas – kaip *ultima ratio*, kadangi iki pat paskutinės galimybės teikiamas prioritetas įmonės išsaugojimui. Taip pat matyti, kad svarbus kreditorių susirinkimo vaidmuo, kadangi jis gali įtakoti bankroto proceso eigą ir jos trukmę.

Nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimui ĮBĮ nenumato specialių terminų, dėl to ši nutartis įsiteisėja pagal bendrąsias taisykles, t. y. per 7 dienų laikotarpį nuo nutarties priėmimo dienos, jei nutartis priimama žodinio proceso metu ir per 7 dienų laikotarpį nuo nutarties nuorašo įteikimo dienos jei nutartis priimta rašytinio proceso tvarka (CPK 335 str.).

¹⁷⁶ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.154;

¹⁷⁷ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.148;

Paprastai¹⁷⁸ nutartis pripažinti įmonę bankrutavusia ir likviduoti įmonę dėl bankroto priimama rašytinio proceso tvarka. Tokiu atveju nutartis įteikiama įmonės administratoriui, kuris užtikrina kreditorių ir įmonės skolininkės interesus, nuo jam įteikimo momento byloje dalyvaujantiems asmenims skaičiuojamas apskundimo terminas ir nutarties įsiteisėjimo momentas. Autorės nuomone, tokia praktika yra nulemta koncentruotumo principo įgyvendinimo bei įstatymų leidėjo siekio užtikrinti, kad procesu nebūtų piktnaudžiaujama, pvz., jei vienas iš kreditorių vengtų priimti minėtą nutartį, bankroto procesas galėtų būti vilkinamas neapibrėžtą laiką, kadangi nutartis likviduoti įmonę įsiteisėja, suėjus jos apskundimo terminui.

Įsiteisėjusi ši nutartis sukelia tam tikras pasekmes. Visų pirma, įmonė įgyja bankrutavusios įmonės statusą. Administratoriui pavedama atlikti likvidavimo procedūras. Tokiu atveju jis ne tik užtikrina įmonės turto apsaugą, bet ir įgyja teisę disponuoti turtu, kad iš jo gautų lėšų galėtų patenkinti įmonės kreditorių reikalavimus. Pažymėtina, kad jei įmonės turtui yra uždėtas areštas, administratorius turi kreiptis į teismą su prašymu panaikinti apribojimus ir tik teismui priėmus nutartį panaikinti areštą, administratorius gali disponuoti įmonės turtu (ĮBĮ 11 str. 3 d. 3 p.). Kreditorių reikalavimai tenkinami dviem etapais: pirmajame tenkinami kreditoriniai reikalavimai pagal tenkinimo eilę be palūkanų ir netesybų. Antrajame etape tenkinama likusi kreditorinių reikalavimų dalis pagal tą pačią ĮBĮ numatytą eilę (ĮBĮ 35 str. 1 d.). Toks dviejų etapų išskyrimas labai svarbus užtikrinant įmonės kreditorių interesus ir galimybes atgauti bent dalį skolos. Jei visiškai atsiskaičius su kreditoriais lieka turto, jis gražinamas įmonės savininkams.

Bankrutavusios įmonės likvidavimo procedūrai taikomas 24 mėnesių terminas. Jam pasibaigus bankrutavusios įmonės likvidavimo procedūra turi būti laikoma baigta net ir tuo atveju, kai nėra parduotas visas bankrutavusios įmonės turtas ir kartu nėra visiškai atsiskaityta su bankrutavusios įmonės kreditoriais¹⁷⁹.

24 mėnesių termino įtvirtinimas ĮBĮ aiškinamas pakeitimo lydimajame rašte¹⁸⁰. Jame teigiama, kad pagrindinės problemos parduodant turtą, su kuriomis susiduria bankrutavusių įmonių likvidacinės komisijos, tai - maža įmonių (ypatingai stambių) turto paklausa, sudėtinga turto pardavimo varžytynėse tvarka (ĮBĮ reikalauja, kad visas bankrutavusios įmonės turtas būtų parduotas varžytynėse, be to nustatytas privalomas viso turto vertinimas nepriklausomų turto vertintojų, kurių apmokėjimui įmonės neturi lėšų), nepakankamas kreditorių ryžtingumas

¹⁷⁸ Pvz., Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-1814-30/2008, *VSDFFV Švenčionių skyrius v. UAB „Gelitmeda“*; Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-257-30/2008, *administratorius UAB „Bankroto administratorių biuras“ v. UAB „Statybų industrija“*;

¹⁷⁹ Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002, Nr. 2-3, p.122;

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2000 m. birželio 21 d. aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo projekto“ Nr. P-1876(2);

mažinant parduodamo turto pardavimo kainas, kai turtas neperkamas už nustatytą pradinę pardavimo kainą. Ūkio ministerijos atlikta analizė¹⁸¹ rodo, kad tokio “gero pirkėjo” laukimo atveju turto vertė mažėja, o didėja administravimo išlaidos, nes turtą reikia saugoti ir prižiūrėti bei mažėja tikimybė kreditoriams atgauti skolas, todėl įvedamas 24 mėnesių, skiriamų likvidavimo procedūrai, laiko limitas. Šis laiko, skirto likvidavimo procedūrai, apribojimas padidintų kreditorių suinteresuotumą intensyvuoti turto pardavimo procesą bei įvertinti realias galimybes patenkinti bent dalį kreditorinių reikalavimų¹⁸².

Pasibaigus įmonės likvidavimo procedūrai, pasibaigia ir visi galimi reikalavimai įmonei skolininkei, kitaip tariant, visos skolos, kurioms padengti neužteko įmonės skolininkės turto, yra nurašomos.

3.4.2.2. Sprendimas dėl įmonės pabaigos

Teismas išsprendžia bylą iš esmės priimdamas sprendimą (CPK 259 str. 1 d.).

Po to, kai administratorius pateikia likvidavimo balansą ir likusio turto grąžinimo, nurašymo arba perdavimo aktus, Aplinkos ministerijos regioninio departamento pažymą, taip pat pažymą, patvirtinančią, jog yra visiškai baigtas išmokų iš Garantinio fondo išmokėjimas bankrutavusios įmonės darbuotojams, teismas, nagrinėjantis bankroto bylą, priima sprendimą dėl įmonės pabaigos (ĮBĮ 32 str. 4 d.)¹⁸³. Administratorius kartu su minėtais dokumentais pateikia prašymą teismui priimti sprendimą dėl įmonės pabaigos. Šį prašymą pateikti teismui administratorių įgalioja kreditorių susirinkimas. Administratorius privalo įrodyti, kad atliko visus būtinus veiksmus, nustatytus ĮBĮ¹⁸⁴. Teismas šį prašymą nagrinėja žodinio proceso tvarka. Viešame teismo posėdyje dalyvauja administratorius, kaip atsakovo atstovas. Jis įpareigojamas informuoti kreditorius apie teismo posėdį, tai ir kreditoriai turi teisę jame dalyvauti.

Sprendimas dėl įmonės pabaigos įsiteisėja pagal bendrąsias civilinio proceso taisykles, t.y. per 30 dienų nuo jo priėmimo dienos (CPK 307 str. 1 d.) jei nebuvo apskūstas. Pasitaiko atvejų, kad sprendimas dėl įmonės pabaigos netenkina kreditoriaus, kurio reikalavimams patenkinti nepakako lėšų¹⁸⁵. Tokiu atveju teismas patikrina, ar buvo imtasi visų būtinų priemonių maksimaliai užtikrinti kreditorinių reikalavimų įvykdymą. Be to, šiuo atveju svarbus ir paties

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2000 m. birželio 21 d. aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo projekto“ Nr. P-1876(2);

¹⁸² Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.152;

¹⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-273/2006; *VSDFV Šilutės skyrius v. Apolinaro Stonio įmonė „Valburga“*;

¹⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-537/2007; *G.K. v. UAB „Langesta“*;

¹⁸⁵ Ten pat;

kreditoriaus aktyvumas, kadangi administratoriaus veiksmus sankcionuoja kreditorių susirinkimas ar komitetas, vadinasi, jei su šių subjektų sprendimais kreditorius nesutinka, gali teisės aktų nustatyta tvarka skųsti atitinkamus sprendimus.

Teismo sprendimui dėl įmonės pabaigos įsiteisėjus, administratorius ne vėliau kaip per 5 darbo dienas pateikia prašymą Juridinių asmenų registrai išregistruoti likviduotą dėl bankroto įmonę (ĮBĮ 32 str. 5 d.). Juridinių asmenų registras ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo prašymo gavimo, išregistruoja įmonę iš registro ir informuoja apie tai atitinkamas institucijas. Remiantis CK 2.95 str. išregistravimas iš juridinių asmenų registro suponuoja įmonės pabaigą, kas reiškia, kad įmonė eliminuojama iš rinkos. Bankroto instituto tikslas laikomas pasiektu ir procesas laikomas baigtu.

3.4.3. Bankroto bylos užbaigimas nepriėmus teismo sprendimo

ĮBĮ yra numatyti tam tikri atvejai, kai įmonė nėra paskelbiama bankrutavusia ir nėra taikomos likvidavimo procedūros. Teisės aktuose numatyta, kada bankroto procesas baigiamas nepriimant sprendimo dėl įmonės pabaigos – tai yra nutraukiant bankroto bylą.

Tiek CPK, tiek ĮBĮ numato tam tikrą sąrašą bylos nutraukimo pagrindų. Tačiau CPK 293 str. numatytus pagrindus reikia vertinti kritiškai bankroto bylų nagrinėjimo kontekste, kadangi bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai ir imperatyvių nuostatų vyravimas sąlygoja teismo aktyvumą ir viešojo intereso užtikrinimą. Dėl to, bankroto procese galima taikyti tik ĮBĮ numatytus bankroto bylos nutraukimo pagrindus. Tuo labiau, kad ĮBĮ netgi numato tam tikrus apribojimus, kaip antai ĮBĮ 6 str. 5 d. numatyta, kad pareiškimo teismui galima atsisakyti, iki teismas priima nutartį iškelti bankroto bylą, t.y. tol, kol bankroto bylos dar nėra. Tuo tarpu CPK 293 str. 4 p. ieškinio atsisakymą numato kaip bylos nutraukimo pagrindą. Tai taip pat galima būtų laikyti bankroto proceso skiriamuoju bruožu.

ĮBĮ 27 str. 1 d. 1 p. numatytas bankroto bylos nutraukimo pagrindas apima kelis veiksmus: visų pirma, turi būti išreikštas visų įmonės kreditorių reikalavimų atsisakymas, antra, teismas šį kreditorių atsisakymą turi patvirtinti. Jei savo reikalavimų atsisako tik vienas ar keli (o ne visi) kreditoriai, byla turėtų būti nutraukiama tik toje dalyje. Reikalavimų atsisakymą teismas priima nutartimi ir atitinkamai sumažina kreditorinių reikalavimų sumą ar išbraukia reikalavimų atsisakiusį kreditorių iš kreditorių sąrašo, jei jis atsisakė visų savo reikalavimų¹⁸⁶.

ĮBĮ 27 str. 1 d. 2 p. numato nutraukimo pagrindą, kada bankrutuojanti įmonė atsiskaito su visais kreditoriais (kreditoriumi) ir administratorius pateikia tai įrodančius dokumentus.

¹⁸⁶ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2008, p.158;

Tačiau tokia situacija gali susiklostyti nedažnai, pvz., jei teismas pripažįsta įmonės sandorius negaliojančiais ir turtas gražinamas įmonei ar pan.

ĮBĮ numato, kad taikos sutartis yra viena iš alternatyvių bankroto bylos nutraukimo sąlygų, tačiau kadangi įstatymų leidėjas taikos sutarčiai skiria pakankamai daug vietos, tikslinga ją panagrinėti plačiau.

Taikos sutartis – bendra šalių valia pagrįstas sprendimas, todėl sudarius tokį susitarimą, ieškovo ir atsakovo interesai yra suderinami ir teismui tvirtinti pateikiamas derybų būdu rastas kompromisinis ginčo sprendimas¹⁸⁷. Bankroto procese ne tiek aktuali taikos sutarties šalių procesinė padėtis, todėl tikslinga vadovautis ĮBĮ įtvirtinta taikos sutarties sąvoka, kad tai yra kreditorių ir įmonės susitarimas tęsti įmonės veiklą, kai įmonė prisiima tam tikrus įsipareigojimus, o kreditoriai sutinka savo reikalavimus atidėti, sumažinti ar jų atsisakyti. Kiekvienu konkrečiu atveju teismas turi atidžiai išanalizuoti šalių prašomą patvirtinti taikos sutartį ir tik įsitikinęs, kad ji neprieštarauja įstatymams ir nepažeidžia šalių teisių ir teisėtų interesų, ją patvirtinti bei nutraukti bankroto bylą¹⁸⁸. Taigi ne bet kokia taikos sutartis gali būti patvirtinta. Pažymėtina, kad taikos sutarties sutarčiai bankroto procese yra numatyti specialūs reikalavimai jos turiniui (ĮBĮ 29 str. 1 d.). Taikos sutartį pasirašo visi kreditoriai arba jų įgaliotas asmuo. Taikos sutartis gali būti sudaroma bet kuriuo bankroto proceso metu iki nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo dienos. Tol, kol bankroto byla dar nėra iškelta (parengiamojoje stadijoje) taikos sutartis yra galima remiantis ne ĮBĮ 28 str. pagrindu, o pagal bendrąsias CPK 140 str. 3 d. numatytas taisykles.

Nutraukus bankroto bylą, įmonė pradeda normalią veiklą (jei bankroto byla nutraukta taikos sutarties sudarymo pagrindu, įmonės veiksmams ribojami taikos sutartyje nustatytais įsipareigojimais)¹⁸⁹. Tokiu atveju įmonė tęsia savo veiklą kaip visateisis teisinių santykių subjektas. Kreditorių ir įmonės skolininkės interesai yra užtikrinami įmonei atstačius mokumą ir dedant pastangas, kad visi įsipareigojimai būtų tinkamai vykdomi.

Taigi, bankroto bylų nagrinėjimo stadijos skiriasi nuo įprasto civilinio proceso stadijų griežčiau reglamentuotais procesiniais terminais, kuriais siekiama užtikrinti operatyvumo tikrinimo įgyvendinimą, stadijoje teismui ir byloje dalyvaujantiems asmenims keliamiems tikslams pasiekti, specifinėms funkcijoms atlikti. Autorės nuomone, bankroto bylų nagrinėjimas kaip viena iš civilinio proceso bylų kategorijų pasižymi bene didžiausiais ypatumais, kurie išskiria bankroto procesą ir daro jį savitą ir netgi, galima sakyti, unikalų.

¹⁸⁷ Tvaronavičienė A. Galimybė susitarti civilinio proceso metu // *Juristas*, 2008, Nr. 1, p. 3-9;

¹⁸⁸ Mikuckienė V. Taikos sutarties sudarymo galimybės bankroto procese // *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 5(95), p. 57-63;

¹⁸⁹ Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // *Verslo ir komercinė teisė*. 2002, Nr. 2-3, p.115;

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Bankrotas – nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka. Tai specifinis institutas, kurio paskirtis – apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, kreditorių teises ir interesus. Tuo tarpu bankroto procesas – tai teismo arba ne teismo tvarka vykdomų įmonės bankroto procedūrų visuma. Ši sąvoka apima visus veiksmus, susijusius su bankrotu, t.y. ir procesinius, ir neprocesinius, atliekamus teismo, ir ne teismo. Pirmoji sąvoka atspindi tam tikrą įmonės būklę, o antroji atskleidžia procedūrinius sprendimus. Bankroto teisinius santykius reguliuojančios teisės normos yra kompleksinio pobūdžio, kas didžiaja dalimi lėmė bankroto teisinių santykių reglamentavimą atskirame teisės akte – Įmonių bankroto įstatyme.

2. Bankroto procese dalyvaujantys subjektai – skiriamasis bankroto proceso bruožas. Visų pirma, teisės aktuose numatytas specialus proceso iniciatorių ratas – tai kreditoriai, įmonės savininkas (savininkai), administracijos vadovas, likvidatorius. Nagrinėjant bankroto bylas labai reikšminga yra administratoriaus figūra, kuri užtikrina tiek įmonės skolininkės, tiek įmonės kreditorių interesus. Taip pat svarbų vaidmenį bankroto procese atlieka kreditorių susirinkimas, kuris tam tikrose stadijose gali įtakoti ir bankroto proceso eigą ar trukmę. Pažymėtina, kad teismas, kaip subjektas užtikrinantis viešojo intereso įgyvendinimą, yra aktyvesnis nei kitų kategorijų byloje.

3. Visos bankroto bylų nagrinėjimo stadijos pasižymi tam tikra specifika, išskiriančia iš kitų civilinio proceso tvarka ginčo teiseną nagrinėjamų bylų tarpo.

4. Kai paduodamas pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo ir išsprendžiamas šio procesinio dokumento priėmimo klausimas, iškeliama dar ne bankroto byla, o civilinė byla, kurioje bus svarstoma, ar yra pagrindas iškelti bankroto bylą.

5. Pasirengimo bankroto bylos nagrinėjimui stadija yra labai reikšminga bankroto procesui, kadangi joje atliekamas įrodymų rinkimas ir vertinimas įmonės nemokumo ar mokumo būsenai nustatyti. Šioje stadijoje ypač ryškus teismo aktyvus vaidmuo ir jam suteiktos priemonės faktinėms bylos aplinkybėms nustatyti ir įvertinti (teisė *ex officio* rinkti įrodymus).

6. Bankroto bylos iškėlimo stadijoje konstatuojamas įmonės nemokumas (jei bankroto byla iškeliama), iki tol svarstytas tik kaip galimybė. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas imperatyviai numato tiek bankroto bylos iškėlimo pagrindus, tiek pagrindus atsisakyti iškelti bankroto bylą įmonei.

7. Bankroto bylos teisminis nagrinėjimas yra labai specifiškas, kadangi jo metu tvirtinami kreditoriniai reikalavimai, likvidavimo procedūros, kas iš esmės persipina su civilinio

proceso vykdymo stadija. Bankroto procesas baigiamas teismo sprendimu dėl įmonės pabaigos arba nepriėmus sprendimo – taikant bankroto bylos nutraukimo institutą, kuris yra reglamentuotas specialiose Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo teisės normose.

8. Lietuvos Respublikoje bankroto procedūros taikomos tik juridiniams asmenims. Autorės nuomone, įstatymų leidėjui tikslinga teisės aktuose įtvirtinti fizinio asmens bankroto teisinę reglamentaciją. Tai sąlygoja ne tik didėjantis poreikis, atsižvelgiant į ekonominę šalies situaciją, bet ir tai, kad fizinio asmens bankroto galimybę numato ir Europos Sąjungos teisė. Pažymėtina, kad daugelyje Europos Sąjungos valstybių teisėje fizinių asmenų bankrotas yra numatytas.

9. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas numato likvidavimo procedūras, vykdomas tada, jei nėra inicijuotas bankroto procesas. 2.113 str. 2 d. nurodo, kad jeigu neužtenka lėšų visiems vienos eilės reikalavimams visiškai patenkinti, šie reikalavimai tenkinami proporcingai pagal priklausančią kiekvienam kreditoriui (išieškotojui) sumą. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas nurodo, kad jei neužtenka lėšų visiems įsipareigojimas įvykdyti, likvidatorius ne vėliau kaip per 15 dienų turi kreiptis į teismą. Darytina išvada, kad vadovaujantis kreditorių interesų užtikrinimo principu, turėtų būti taikomos specialiosios nuostatos, dėl to CK 2.113 str. 2 d. turėtų būti panaikinta.

10. Įvertinus bankroto bylų nagrinėjimo specifiką ir neginčijamą viešojo intereso vyravimą, tikslinga papildyti teisės aktus, imperatyviai nurodant, kad šios kategorijos bylose sprendimas už akių yra negalimas.

11. Išanalizavus bankroto bylų nagrinėjimo stadijų terminų teisinę reglamentaciją, pastebėta, kad diskutuotina dėl terminų, įtvirtintų pasirengimui bankroto bylos nagrinėjimui. Darytina išvada, kad ĮBĮ 9 str. numatytas vieno mėnesio terminas gali būti skirtas ne vien pasirengimui, o ir civilinės bylos iškėlimo klausimui spręsti. Dėl to, autorės nuomone, tikslinga yra pasirengimui nagrinėti bankroto bylą teisme terminą skaičiuoti ne nuo pareiškimo gavimo dienos, o nuo civilinės bylos iškėlimo dienos.

12. Taip pat, įvertinus teismų praktiką, svarstyтина galimybė bankroto bylų nagrinėjimo metu atsisakyti pasirengimo stadijos antrojo etapo arba jį numatyti kaip fakultatyvų. Šalių pozicija turėtų būti aiški iš pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo ir atsiliepimo į jį, jei šis procesinis dokumentas būtinas, o didesnis dėmesys turėtų būti teikiamas ne formaliam proceso atitikimui civilinio proceso principams ir stadijoms, o įmonės nemokumo ar mokumo būsenos įvertinimui, kas gali būti įgyvendinama Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 9 str. 2 d. teismui suteiktomis priemonėmis.

13. 2008 metais priimtų Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo pakeitimų pagrindu, buvo panaikinta sąlyga, leidžianti kreiptis į teismą su pareiškimu dėl bankroto bylos

iškėlimo, nepaisant įsipareigojimo neįvykdymo laikotarpio, kuris iki minėtų pakeitimų buvo 3 mėnesiai. Tačiau tokia nuostata liko Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatyme. Vadinasi, galima situacija, kada teisė į pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo padavimą atsiranda anksčiau nei teisė į pareiškimo dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo padavimą, o tai prieštarauja teisės aktuose įtvirtintam įmonės išsaugojimo prioritetiniam tikslui. Įvertinus tai, tikslinga suderinti teisės aktus. ĮRI 3 str. 1 p. galėtų būti išdėstytas taip: „įmonė neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) ~~daugiau kaip tris mėnesius~~ po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus **protingai nustatytam** terminui po kreditoriaus (kreditorių) raštiško reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas“.

14. Įvertinus bankroto bylų nagrinėjimo ypatumus ir teisėjų poziciją, tikslinga teisės aktuose numatyti, kad bankroto bylos iškėlimo klausimas nagrinėjamas rašytinio proceso tvarka, išskyrus atvejus, kai teismas nusprendžia nagrinėti klausimą teismo posėdyje žodinio proceso tvarka. Taip pat įstatymų leidėjui vertėtų apsvarstyti galimybę įtvirtinti rašytinio proceso galimybę, kadangi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas įtvirtina žodinio proceso prioritetą.

LITERATŪRA

Europos Sąjungos norminiai teisės aktai

Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“, 2000 m. gegužės 29 d.
// 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1;

LR Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977;
3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987;
4. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1;
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741;
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr., 36-1340;
8. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632,
9. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914;
10. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042,
11. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832;
12. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246;
13. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991
14. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010;
15. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 64-1500;
16. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 1992, Nr. 29-843;
17. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymas // Valstybės žinios, 2008, Nr. 65-2456;

18. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 99-3516;
19. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012;
20. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 63-2243;
21. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas // Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810;
22. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851;
23. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas dėl teisės teikti įmonių bankroto ir restruktūrizavimo administravimo paslaugas fiziniams ir juridiniams asmenims suteikimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2006, Nr. 110-4180;
24. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas dėl teisės teikti įmonių bankroto ir restruktūrizavimo administravimo paslaugas fiziniams ir juridiniams asmenims suteikimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2006, Nr. 110-4180;
25. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas dėl Teismo skiriamo bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių administratoriaus kandidatūros derinimo tvarka patvirtinimo // Valstybės žinios, 2003, Nr. 9-306;
26. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36 ir 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo projekto 2008 m. vasario 14 d. aiškinamasis raštas Nr. XP-2850;
27. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2000 m. birželio 21 d. aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo projekto“ Nr. P-1876(2);
28. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2002 m. rugsėjo 26 d. teikiamo Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 26, 29, 32, 35, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo Ketvirtuoju¹ skirsniu ir 13¹ straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. IXP-1911;
29. Seimo Ekonomikos komiteto 2008 m. balandžio 25 d. išvados projektas Nr. XP-2850(2).

Specialioji literatūra

1. Ambrasaitė G. Pasiruošimo teisminiam bylos nagrinėjimui stadija naujame Civilinio proceso kodekse // Jurisprudencija t. 28 (20). 2002. p. 155-163;
2. Andriulevičiūtė R., Survilaitė R. Bankroto reglamentavimo dabartis ir ateitis Lietuvoje // Juristas, 2008, Nr. 7-8. p. 17-24;

3. Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Vilnius, Mykolo Romerio universitetas. 2004;
4. Bernotaitė K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija, 2005, Nr. 77(69), p. 11-17;
5. Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002, Nr. 2-3;
6. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas, Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005;
7. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2006;
8. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2007;
9. Jakutis A., Petraškevičius V., Stepanavičius A., Šečkutė L., Zaicev S. Ekonomikos teorijos pagrindai. Kaunas, Smaltija, 1999;
10. Jonaitis M. Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai pagal Naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą // Jurisprudencija, 2003, t. 42(34); p.121-129;
11. Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vilnius, Lietuvos teisės universitetas, 2004;
12. Krivka E. Intereso problema civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija, 2007, t. 5(95), p.25-31;
13. Krivka E. Viešojo intereso apsauga naujajame civilinio proceso kodekse // Jurisprudencija, 2003, t. 37(29); p. 26–34.
14. Krivka E. Viešojo intereso problema civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija, 2007, t. 10(100), p.15-22;
15. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius, Justitia, 2003;
16. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius, Justitia, 2005;
17. Lietuvos laisvosios rinkos instituto 2001 m. sausio mėn. pastabos dėl Įmonių bankroto įstatymo ir Įmonių restruktūrizavimo įstatymo projektų // <http://www.lrinka.lt/Tyrimai/Bankrotas/Bankrot2.phtml> (Prisijungimo laikas 2008-09-28);
18. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius, Justitia, 2004;
19. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. II dalis. Asmenys. Vilnius, Justitia, 2002;

20. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius. Justitia, 1997;
21. Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, -Vilnius, 2008;
22. Mikuckienė V. Bankroto proceso samprata // Jurisprudencija, 2008, Nr. 7(109); p. 30-38;
23. Mikuckienė V. Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos // Justitia, 2003. Nr. 3-4 (45-46);
24. Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija, 2005, t. 77(69); p. 33-40;
25. Mikuckienė V. Taikos sutarties sudarymo galimybės bankroto procese // Jurisprudencija, 2007, Nr. 5(95), p. 57-63;
26. Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius, Justitia, 2002;
27. Nekrošius V. Kooperacijos principas civiliniame procese // Teisė. 1999, Nr. 33(2). p.36-42.
28. Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // Justitia, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20;
29. Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, t. 57(49). P. 82 – 94;
30. Norkus R. Sumarinis civilinių bylų nagrinėjimas: teoriniai ir praktiniai aspektai: daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, -Vilnius, 2005;
31. Rutkauskaitė R. Skolų amnestija tik sąžiningiems ir tik kartą // Verslo žinios, 2008-05-06 Nr. 82-83 (2734-2735), p. 4-5;
32. Sen, Anuradha, The Bankruptcy Laws: Comparing Russia, USA, Canada, and UK // New York, SSRN <http://ssrn.com/abstract=912931> (Prisijungimo laikas 2008-10-02)
33. Smaliukas K. Kreditoriaus interesų apsaugos priemonės bankroto atveju // Juristas, 2007, Nr. 10; p.10-17;
34. Taikomas mokslinis tyrimas „Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas“; <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc08/TMT-FA-nemokumas.doc>
35. Taikomas mokslinis tyrimo darbas „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“ Vilnius, 2006; <http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>
36. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija. 1985;
37. Terebeiza Ž. Dizpozityvumo principo galiojimo ribos ginant viešąjį interesą teisme // Jurisprudencija, 2008, Nr. 7(109); p. 92-98;

38. Tvaronavičienė A. Galimybė susitarti civilinio proceso metu // Juristas, 2008, Nr. 1, p. 3-9;
39. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius, Justitia. 2004;
40. Valančius V. Kai kurie civilinių teisių gynimo mechanizmo atspindžiai Lietuvos teisėje XXI amžiuje // Jurisprudencija, 2007, Nr. 12(102); p.32-36;
41. Valančius V. Kai kurie naujojo Civilinio proceso kodekso bruožai // Jurisprudencija, 2002, t. 28(20); p.192-201.
42. Valančius V. Lietuvos civilinio proceso kodeksas: pirmųjų metų patirtis // Jurisprudencija, 2005, t. 69(61); p.54-61;
43. Valančius V. Naujojo civilinio proceso kodekso naujovės // Teisės problemos. 2003, Nr. 1. p. 15.
44. Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas: daktaro dis., soc. mokslai: teisė (01 S)/LTU, - Vilnius, 2000;
45. Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija, 2006 (80) p. 123-133;
46. Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija, 2005, t.69(61), p.36-43;
47. Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V., Vileita A., Staskonis V., Taminskas A., Rasimavičius P. Civilinė teisė. Kaunas. Vija. 1998;
48. Телюкина М. В. Основы конкурсного права. Москва, Волтерс Клувер, 2004;
49. Ярков В.В. Конкурсное производство. Учебно-практический курс. Издательство юридического факультета С.-Петербурга, 2006;

Teismų praktika

1. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-11/2003, *UAB „Elduva“ v. UAB „Ekama“*;
2. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-321/2006; *pagal BUAB „Geomoras“ kreditorių susirinkimo pirmininko G. S. atskirąjį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2005 m. spalio 27 d. nutarties, priimtos dėl kreditorių finansinių reikalavimų tvirtinimo*;
3. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A– 273/2006; *VSDFFV Šilutės skyrius v. Apolinaro Stonio įmonė „Valburga“*;

4. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-440/2006; *VSDFFV Palangos skyrius v. K.V. TŪB „Miglė“*;
5. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-576/2006, *UAB „Versluva“ v. BAB „Sunonis“*;
6. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-316/2007, *UAB „Corporate Property Holding“ v. BUAB „Medicinos sistema“*;
7. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-537/2007; *G.K. v. UAB „Langesta“*;
8. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-767/2007, *UAB „Dovaina“, UAB „Dovainos prekyba“, UAB „Asviga“ administracija v. UAB „Asviga“*;
9. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-571/2008, *Telšių apskrities VMI v. UAB „Valdlita“*;
10. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-597/2008, *D.M.R. v. UAB „Decostyle“*;
11. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-690/2008, *Tauragės VMI v. UAB „Stoniškių žara“* kat. 126.2;
12. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-691/2008, *AB „Mažeikių nafta“ v. LUAB „Klevo lapas“*;
13. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-690/2008, *Tauragės apskrities VMI v. UAB „Stoniškių žara“*;
14. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-589/2008, *AB „Saurix Petroleum v. UAB „Albara“*;
15. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-713/2008; *VSDFFV Vilniaus skyrius v. UAB „Vilstarema“*;
16. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-541/2000; *VSDFFV Panevėžio skyrius v. AB „Vinva“*;
17. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. vasario 13 d. konsultacija Nr. A3-25;
18. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1099/2003 *Šiaulių apskrities VMI v. Nijolė Šiatkienė*, kat. 21.2.2.6.

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2004, *Kauno apskrities VMI v. BUAB "Baltic Building Fund"*, b. kat. 125.6.;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-653/2005, *Finansų ministerijos atstovas AB „Turto bankas“ v. UAB „Oruva“*;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-415/2007 *UAB „Docpartner“ v. L.V.*, kat. 1.1; 20.1; 42.1
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-999/2001, *G.Kikalienė v. AB „Turto bankas“*, kat.84;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“ // Teismų praktika Nr. 16;
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 51 „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą teismų praktikoje“.

Internetiniai šaltiniai

1. www.lrkt.lt // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo internetinė svetainė;
2. www.bankrotodep.lt // Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos internetinė svetainė;
3. www.lat.lt // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo internetinė svetainė;
4. www.apeliacinis.lt // Lietuvos apeliacinio teismo internetinė svetainė;
5. http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_gen_lt.htm // Europos Sąjungos internetinė svetainė. Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose: bankrotas;
6. www.lrinka.lt // Lietuvos laisvosios rinkos instituto internetinė svetainė;
7. ssrn.com // Social Science Research Network (Socialinių mokslų tyrimo tinklapis);
8. http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf // Jungtinių Tautų UNCITRAL internetinė svetainė (UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. New York: United Nations)

Santrauka

Magistro baigiamojo darbo tema „Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai“

Pagrindinės sąvokos: civilinis procesas, bankroto procesas, bankroto byla, nemokumas, restruktūrizavimas.

Civilinio proceso kodekso 1 str. įvardinti santykiai, kuriems taikomos civilinio proceso taisyklės. Tarp jų patenka ir bankroto santykiai, kurie susiklosto, kai įmonė nesugeba vykdyti savo finansinių įsipareigojimų ir įmonei vykdomos bankroto procedūros teismine ar ne teismo tvarka. Nors bankroto procesas patenka į civilinio proceso teisės reguliuojamą sritį, be civilinio proceso bendrųjų normų, bankroto teisiniams santykiams taikomos nuostatos, numatytos specialiaame akte – Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme. Bankroto bylų nagrinėjimas pasižymi tam tikrais ypatumais, specialiais bankroto procese dalyvaujančiais subjektais, besiskiriančiu teisinių principų veikimu ir tikslu, kurie skiria šios kategorijos bylas iš kitų, nagrinėjamų civilinio proceso tvarka.

Darbe siekiama išanalizuoti teisės doktriną, teisinę bankroto proceso reglamentaciją, teismų praktiką, teorines ir praktines problemas, kylančias nagrinėjant bankroto bylas. Taip pat pateikiama keletas rekomendacijų, galimai išsprendiančių bankroto proceso reglamentavimo problemas.

Summary

Master's degree scientific work "The Specific Features of Bankruptcy Process"

Keywords: bankruptcy proceedings, bankruptcy case, insolvency, restructurization, participants of bankruptcy process.

The Code of Civil Procedure of the Republic Lithuania entrenches that the main aims of civil process are the defense of violated subject rights and licit interests, proper applying of law when hearing civil cases and passing judicial decisions, swift restoration of legal peace, interpretation and development of law. Article 1 of the Code of Civil Procedure defines relations that the regulations of this Code must be put into practice for. Bankruptcy cases are also included. Bankruptcy is a legally declared inability or impairment of ability of an individual or organizations to pay their creditors. But to state bankruptcy some specific procedure must be followed. Although the process of bankruptcy is the part of the civil process, it distinguishes in specific bases of the process, participants of the process, the case hearing stages' and the purposes. The main purpose of the process of bankruptcy is protection of creditors' and debtor's rights, also liquidation, i.e., direction to the legal end of the enterprise.

In the scientific work, the analysis of the laws, which regulates the process of bankruptcy, also case-law and literature, which is related with the topic, is presented. Also, there are some comparison of bankruptcy process in various countries made. Moreover, some suggestions for the gap-filling of legal regulation are proposed.

Indrė Jurgelionienė

2008-11-24